

ERIC HOOFD SCHILDERSBEDRIJF

Voor al uw binnen- en buitenschilderwerk.

Maalderij 8 • 3755 CG Eemnes • Tel. 06-51886413 • www.ehschilders.nl • e.hoofd@live.nl

HISTORISCHE KRING EEMNES

RESTAURANT EEMLAND PARTYCENTRUM 'T KOETSHUYS

Laarderweg 74, 3755 AR Eemnes, Tel.: (035) 531 48 67

EEMoptiek

Gediplomeerd opticien
en contactlenzenspecialist
Lid A.N.V.C.

Laarderweg 44
3755 AP Eemnes

☎ 035 - 621 24 99
🌐 www.eemoptiek.nl
✉ info@eemoptiek.nl

openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 9.00-18.00 uur, zaterdag 09.00-17.00 uur

Kwartaalblad

Jaargang 37

3 - 2015

De Groentespecialzaak van
Eemnes en omstreken!

Lekker Gezond, Laarderweg 24B
3755 AN Eemnes, TE: 035 5386257

Topkwaliteit Groente & Fruit
Verse Salades
Verse Maaltijden
Verse Soepen
Vers gesneden Groentemixen
Verse Sappen
Fruit Kisten
Superfood
 Tarwegras-sap

WWW.WELKOOP.NL

Speciaalzaak in:

- tuinartikelen
- diervoeders en benodigdheden
- ijzerwaren en gereedschappen
- werkkleding en -schoeisel
- agrarische artikelen

SOEST Torenstraat 16,
EEMNES Noordersingel 18B,

VERHUISD

NOTARISKANTOOR EEMNES

ORIËNTEREND
GESPREK (30 MIN.)
GRATIS

MW. MR. W.A. VAN DER SLUIS – BONT

LAARDERWEG 19 – 3755 AK EEMNES
TELEFOON (035) 533 67 04 FAX (035) 533 67 05
INFO@NOTARISVANDERSLUIS.NL WWW.NOTARISVANDERSLUIS.NL

AUTO CENTRUM EEMNES

Goed is niet Goed genoeg....

info@autocentrumemnes.nl

www.autocentrumemnes.nl

Bramenberg 6
3755 BX Eemnes

 (035) 539 5174 | 06 559 737 39

 (035) 539 5169

HISTORISCHE KRING EEMNES

DOEL VAN DE VERENIGING IS:

Bevordering van de kennis van- en de belangstelling voor de geschiedenis in algemene zin en de geschiedenis van Eemnes, met aansluitend gebied, in het bijzonder.

jaargang 37, nr. 3

september 2015

verschijnt viermaal per jaar

BESTUUR

Voorzitter:
Mw. N.E. Lemckert, Zilverchoon 11
3755 TH Eemnes, 035-5311913

Secretaris:
J.J. Groeneveld, Zilverchoon 37,
3755 TH Eemnes, 035-5381609

Penningmeester:
S.N.J. van Zanden, 035-5389432
HKE-Girorekening NL71INGB0002080362
HKE-Rabobank NL31RABO0315911425

Leden:
H.A. van Hees, 035-5389849
J.B. Nouwens, 035-5389239
R.T. van der Schaaf, 035-5386094
Mw. E.C.M. Seure, 035-5310129
J.J. van Wijk, 035-5314689

LEDENADMINISTRATIE

G.A.M. van Wijk-Blom, 035-5314689,
Raadhuislaan 39, 3755 HA Eemnes.

KWARTAALBLAD

Redactieadres
Kerkstraat 15, 3755 CK Eemnes
035-5389849, info@kleinwee.demon.nl

Redactie:
Henk van Hees
Ruud Ham

Opmaak:
Hans van Gelder

Druk:
Drukkerij J. Bout & Zn – Huizen

Losse nummers:
€ 4,- excl. verzendkosten

LIDMAATSCHAP

€ 14,- p.j., incl. kwartaalblad, voor leden in de BEL-gemeenten (Blaricum Eemnes en Laren NH). Leden buiten dit gebied betalen € 22,- p.j. i.v.m. verzendkosten. Opzegging schriftelijk voor 1 december. Vrienden HKE minimaal € 15,- p.j.

INTERNET HKE-ACTUEEL

www.historischekringemnes.nl
info@historischekringemnes.nl

WERKGROEPEN

Bebouwingsgeschiedenis:
R.T. v.d. Schaaf, 035-5386094

Beeld en Geluid:
J. Frantsen, 035-5310442

Beheer archief:
J.J. Groeneveld, 035-5381609

Beheer voorwerpen:
H.H.M. van Roy, 035-5312531

Bibliografie:
R.T. van der Schaaf, 035-5386094

Foto's:
J. Frantsen, 035-5310442

Genealogie:
H.A. van Hees, 035-5389849

Interviews:
H.A. van Hees, 035-5389849

Tentoonstelling:
J.B. Nouwens, 035-5389239

Website:
W.A.M. de Witte, 035-5388130

2014 Historische Kring Eemnes. Alle rechten voorbehouden. Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen is slechts toegestaan na toestemming van de redactie. De uitgever heeft er naar gestreefd de rechten van illustraties volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen nog bepaalde rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich te wenden tot de uitgever: info@historischekringemnes.nl. Auteurs die in dit tijdschrift publiceren geven daarmee onvoorwaardelijk toestemming tot het in digitale vorm opnemen in openbare databases. Logo van HKE: 2009 Joop Smids, Eemnes, met alleenrecht van gebruik voor HKE.

©

Inhoud

Van de voorzitter	131
Herfstavond	132
Interview met Tinus Post (<i>Peter Brouwer</i>)	133
Wat heeft de HKE je te bieden?	146
Duitse families in Eemnes - deel 2 (<i>diverse auteurs</i>)	147
De Eemnesser Vaart (<i>Geri van Ittersum</i>)	167
De watermolens van Eemnes - deel 2 (<i>Evert van Andel</i>)	178
Na 71 jaar... een gedenkbord in de polder (<i>Liesbeth Lemckert en Jan Out</i>)	192
Bedankt voor alle schenkingen	194
Expositie Eemnesser merklappen	196
Evacués in Eemnes 1944-1945	197
Herstart Werkgroep Foto's	198
Inleveren kopij voor het volgend nummer	200

Tentoonstellingen in de Oudheidkamer

Tot begin november

Vanaf 14 november:

MERKLAPPEN

oudheidkamer eemnes

Raadhuislaan 2a

Telefoon 035-5382375

Geopend: zaterdag van 14-16 uur

Van de voorzitter

Zoals in het eerste kwartaalblad van dit jaar beloofd, kunt u deze keer verder lezen over de Duitse families in Eemnes en over de watermolens van Eemnes. Twee onderwerpen waar nog het nodige over te vertellen is. Water en familiegeschiedenis komen ook terug in het verhaal over de Eemnesser Vaart en in het interview met Tinus Post.

Een bijzondere familiegeschiedenis maakten we mee bij de onthulling van het bord in de polder ter aanduiding van de plek waar in 1944 een Lancaster neerstortte. Voor de kleindochter van de omgekomen en aldaar begraven vliegenier een tastbare herinnering en eerbetoon aan haar grootvader. Voor ons het diepere besef wat het betekende voor families dat mensen, kinderen en vaders, hun leven gaven voor onze vrijheid. Als u weer door de polder komt: hoek Zuid Ervenweg en Anna Louwenweg is de plek om even bij stil te staan.

De Ocriet-tentoonstelling loopt nog tot de eerste week van november. Dan maakt deze plaats voor de tentoonstelling over merklappen. In de afgelopen tijd is een mooie verzameling Eemnesser merklappen tot stand gekomen met even zoveel mooie verhalen. Op 14 november wordt de expositie in de Oudheidkamer over deze bijzondere vorm van huisvlijt geopend.

Naast de aandacht voor de geschiedenis van Eemnes besteden we op de Herfstavondlezing op 12 november ook aandacht aan de geschiedenis van de burens. Anton Kos heeft al veel gepubliceerd over de geschiedenis van de Erfgooiers en zal deze avond vertellen over de Erfgooiers en de relaties van de Erfgooiers met Eemnes.

Zoals u ziet is er weer een royaal aanbod aan informatie. Ook voor uw eigen vragen kunt u natuurlijk altijd terecht op de zaterdagmiddagen in de Oudheidkamer.

Liesbeth Lemckert

Herfstavond 12 november a.s.

Voor onze jaarlijkse Herfstavond hebben we een bijzonder onderwerp gekozen. De kenner bij uitstek van de geschiedenis van de Erfgooiers, Anton Kos, zal dan een presentatie houden:

De Erfgooiers als burens van Eemnes

De agrarische geschiedenis van het Gooi verschilt totaal van die van Eemnes. Eemnes-Buiten en -Binnen waren ontginningsgemeenten van vrije boeren sinds ongeveer de veertiende eeuw. De Gooise dorpen hebben een veel oudere geschiedenis, waarbij gemeenschappelijke gronden als heide, bossen en meenten, een belangrijk aspect vormden. Hieruit ontstond de 'marke van de Erfgooiers' met haar bijzondere regels.

Er ontstonden verschillende relaties tussen de Gooiers en Eemnessers. Bij de interessante geschiedenis van onze naaste burens, zal Anton Kos ook ingaan op die relaties met Eemnes.

De voordracht zal worden gehouden in de Theaterzaal van de Hilt, Hasselaarlaan 1C, aanvang 20.00 uur.

Ferdinand Hart Nibbrig (1866-1915), De Erfgooiers, de Kaerels, olieverf op doek (particuliere collectie).

Interview met Tinus Post

PETER BROUWER

Afgelopen maand heb ik Tinus Post verrast met de vraag of hij mee wilde werken aan een interview ten behoeve van de Historische Kring Eemnes. Tinus kon zich daar eerst weinig bij voorstellen want hij was van mening dat zijn zus Nel al voldoende had verteld. Ik verwijs daarvoor graag naar de uitgave 2012 - 4 vanaf bladzijde 265.

Er werd koffie gezet en na even doorpraten, waarbij al direct werd teruggeblikt op het verleden, was Tinus bereid ook zijn verhaal te vertellen en de afspraak werd gemaakt. Dinsdag 12 mei zat ik, voorzien van lekkere meegebrachte kokosmakronen, bij Tinus en Riek wederom met een kop koffie aan tafel voor het begin van enkele leuke gesprekken over het leven van Tinus Post (nu 79 jaar).

EEN KORTE TERUGBLIK:

Tinus is in Eemnes geboren op 9 augustus 1936 en is maar liefst de 12e van de 14 kinderen van Lambertus (Bertus) Post en Wilhelmina Maria (Mina) Zwanikken. Moeder Mina overleed helaas op 1 maart 1949 op de veel te jonge leeftijd van 54 jaar. Vader Bertus werd 77 en overleed 22 april 1975. Tinus had zeven broers (Jan, Arie, Gert, Bep, Toon, Wim, en Chris) en zes zussen (Emmy, Rie, Nel, Gerrie, Trees en Annie). Helaas is meer dan de helft van zijn broers en zussen inmiddels overleden.

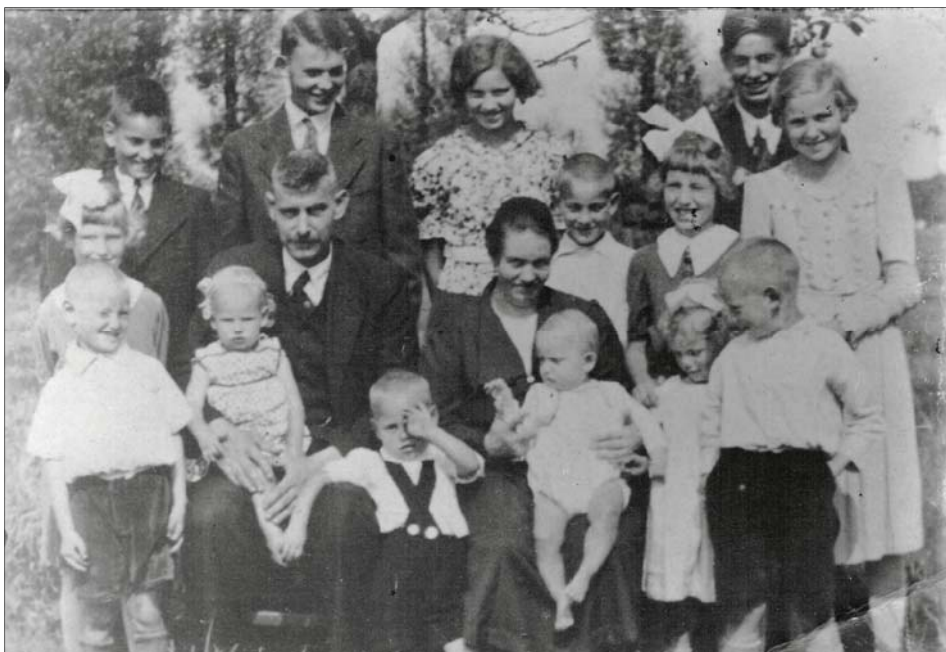
Moeder Wilhelmina Maria
(Mina) Zwanikken (1894-
1949)

Vader Lambertus (Bertus)
Post (1897-1975).

Het gezin Post gefotografeerd circa
1940. Geheel achter v.l.n.r. Gert,
Jan, Emmy, Arie. Middenrij v.l.n.r.
Trees (met strik), Bep (rechts van
moeder), Nel (met strik) en Rie. Op
de voorgrond v.l. n.r. Wim, vader
Bertus Post met Annie op schoot,
Tinus, moeder Mina Post-Zwanikken
met Chris op schoot, Gerrie en
Toon.

Geboortehuis van Tinus Post op Meentweg 97. Foto circa 1935.

Vader Bertus Post, een echte Bussumer, werkte aanvankelijk als sjouwer in de bouw voor het bouwbedrijf van Hendrik Eggenkamp, toen gevestigd aan de Wakerendijk 84, en was onder anderen betrokken bij bouwactiviteiten aan de Vituskerk te Bussum. Tinus herinnert zich het verhaal dat zijn vader in de schafttijd even naar de tandarts moest om een kies te trekken. Omdat een verdoving één gulden zou kosten moest dat dan maar zonder verdoving en ook snel want hij moest weer werken. Later kwam hij als stoker in de weverij van Willard terecht te Laren. Bertus en Mina Post woonden na hun trouwen eerst in een huis voor arme mensen aan de Meentweg 29 waar toen 4 gezinnen woonden en waar zus Emmy en broer Jan geboren zijn.

Omdat Bertus geiten wilde gaan houden, kochten ze in 1923 het huis aan de Meentweg 97 van Willem Mol. Het huis verkeerde toen al in redelijk slechte staat en Bertus en Mina moesten er van Willem 3900 gulden voor lenen welke met jaarlijkse aflossing moesten worden terugbetaald. Hier werd in 1936 ook hun twaalfde

kind Tinus geboren en groeide het gezin, dat in die tijd best arm was. Dagelijks dronk de familie veel melk van de geiten die Tinus hield; "dat was goed voor de groei", zei moeder altijd. Tinus herinnert zich dat zijn zus Trees te snel groeide en van het consultatiebureau minder eten en geen geitenmelk meer mocht; dat werd janken en dus maar snel weer aan de geitenmelk. Ze is nu Hollands welvaren. Het leven was zwaar, eenvoudig en arm en in de vaak barre winter was het ook koud want de enige vorm van verwarming in het huis was het fornuis in de keuken. Tinus heeft zijn moeder eigenlijk maar kort meegemaakt want door haar zwangerschapsvergiftiging, die ze opliep bij de moeizame geboorte van Chris, is ze nooit goed hersteld en uiteindelijk overleed ze toen Tinus 12 jaar was op 1 maart 1949 in het Anthonius Ziekenhuis te Utrecht.

Tinus was geen liefhebber van de schoolbanken. Hij zat destijds op de Mariaschool, toentertijd de jongensschool, bij meester De Waart en hij moest daar, op zijn klompen, vanaf de Meentweg een half uur voor lopen. Op een dag was Tinus het na 200 meter al zat en hij ging op het hek zitten bij mevrouw Makker die dat al rap thuis had gemeld zodat Tinus, 's middags bij thuiskomst, straf kreeg. Later ging hij, samen met Annie en Chris (rug aan rug) voorop op de drager van de transportfiets, naar school. Tinus is deze transportfiets altijd blijven gebruiken. Menig Eemnesser zal zich Tinus op de fiets, met pet, en op weg naar zijn hobbytuin aan de Goyersgracht vast herinneren. Inmiddels is de fiets ruim 70 jaar oud en staat hij nog steeds bij Tinus in de garage.

De school werd afgemaakt en Tinus ging uiteindelijk, zoals hij dat zelf noemt, van ouderdom over.

Toen Tinus 10 jaar was, ging hij eens met zijn vader aan het Veentje gras maaien en dat ging toen nog met de zeis. Het gras werd dan op de handkar geladen en net toen alles opgeladen was, brak er onweer los. Tinus weet nog als de dag van gisteren dat de bliksem toen insloeg in een grote wilg, zeker 15 meter hoog die van boven tot beneden in tweeën spleet. Als het onweerde, moesten de kinderen van vader altijd uit bed en beneden komen om de rozenkrans te bidden. Sinds die tijd is hij op zijn hoede voor onweer en dat is goed want dan moet je niet op het land zijn en zeker niet onder een boom.

Op zijn 14e jaar ging Tinus aan het werk als knecht. Het land werd eerst bewerkt met behulp van een paard doch na een half jaar kwam de eerste trekker, een Ford Dearborn met maaibalk, op dat bedrijf. Toen Tinus 15 jaar werd, kwam hij thuis

werken bij zijn broer Arie die in juli 1949 een loonbedrijf startte met een sproeimachine om fruitbomen te spuiten en met hun, in november aangekochte eerste tractor, een Ford Dearborn, gingen ze het land in om te maaien. Dat deed Tinus graag. Ze hadden de geiten op de dijk lopen en daar moest ook gemaaid worden.

Toen Tinus 17 jaar werd en er ook meer werk kwam, stopte zijn vader Bertus bij Weverij Willard en ging ook vanuit huis loonwerk doen. Tinus weet nog dat hij in die tijd tien gulden per week verdiende.

's Avonds moest je altijd voor elf uur binnen zijn; in het seizoen moest er soms drie nachten in de week worden doorgewerkt. Na al dat werk wilde Tinus ook wel eens uit maar hij moest van zijn vader Bertus wel voor 11 uur thuis zijn. Tinus kwam dus wel eens te laat en ging dan over de hooizolder boven de koestal via het luik naar binnen want de deur was natuurlijk al dicht. Dan stond zijn strenge vader Bertus vaak al te wachten en moest hij alsnog op de knieën voor een halfuur rozenkrans. Dat haalde Tinus niet want hij zei, op zijn knieën, kort en bondig:

"Ge weet Heer, dat ik u bemin; ik maak een kruis en ik spring erin! Welterusten Pa!" En Tinus vertrok naar bed.

Er was in de winter vaak te weinig werk voor iedereen en toen broer Arie, gek gepraat door zijn schoonvader, in 1952 naar Canada emigreerde om het werken in de weverij te ontlopen en om als boerenzoon aan de slag te gaan, leek het bedrijf te moeten stoppen. Tinus weet nog dat de bootreis van zijn broer en vele andere emigranten 10 dagen duurde en dat Arie alle dagen vreselijk zeeziek is geweest.

De voortzetting van het Loonbedrijf was moeilijk. Tinus wilde ook beslist niet naar de weverij en heeft toen het bedrijf zelf doorgestart onder de naam L. Post en Zn en daaraan droeg vanaf 1954 ook zijn jongere broer Chris zijn steentje bij. In 1961 stopte Bertus, de vader van Tinus en werden zijn werkzaamheden door Bep, een

*Tinus met de eerst trekker van Loonbedrijf Post.
Een Ford Dearborn met maaibalk.*

Overzichtsfoto van Loonbedrijf Post op Meentweg 97. Foto uit 2008.

andere broer van Tinus overgenomen en veranderde de naam ook in Gebroeders Post.

Eind 1988 stopte Bep zijn werkzaamheden en toen kwam begin 1989 Bert Post, de zoon van Chris in loondienst en werden de werkzaamheden verder uitgebreid. Het bedrijf groeide naar de huidige omvang met ca 10 medewerkers. In 1994 ging Tinus met pensioen en onder de naam Loonbedrijf Post gingen Chris en Bert samen verder tot in 2002 ook Chris met pensioen ging en Bert, tot de dag van vandaag, het bedrijf zelfstandig voortzette.

In die tijd bestonden de werkzaamheden o.a uit het grasmaaien met de vingerbalk, het zwad keren, houtzagen, mest en gier rijden, graan maaien met een zelfbinder en werd er gewerkt met een trekkeropbouwkraan. Later volgden de mobiele graafmachine, opraapwagens, slootmachine, getrokken grashakselaar, shovel en diverse grondbewerkingsmachines o.a. voor bermonderhoud, vernieuwen van grasland, graven van bouwputten enzovoorts.

Het werk zag Tinus altijd als zijn hobby. Zomers was het maaien, greppels schonen en sloten en in de winter houtzagen. De burens, de familie Ruizendaal, waren protestant en bij hen mocht er op zondag niet gewerkt worden. Maar Tinus werkte altijd dus als ze van 9 uur tot 12 uur naar de kerk waren, ging hij snel een paar uurtjes aan de slag.

TINUS HERINNERT ZICH NOG EEN MOOI VERHAAL UIT ZIJN JEUGD.

Zijn broer was er niet en er was een maaiklus op de stroken land waar later, rond 1970, de huizen aan Raadhuislaan en Plantsoen zijn gebouwd. Tinus ging met de trekker op pad en nog nauwelijks aangekomen kwam de heer Volwerk, politie-

Tinus Post bezig met sloten en maaien.

ambtenaar bij de gemeente Eemnes, toen nog gevestigd in het "pand van Wakker", achter hem aan en zei: "Wie heeft jou gestuurd?" "Niemand", zei Tinus "ik ben zelf gegaan want mijn broer is er niet". Dat eindigde bij de kantonrechter in Amersfoort waar Tinus op de fiets en zijn vader Bertus op de brommer, een echte Berini, heen moesten om zich te verantwoorden voor rijden op 15-jarige leeftijd. De rechter was een stotteraar die niet uit zijn woorden kwam en toen zijn vervanger het overnam, werd de conclusie getrokken dat bij het opleggen van een boete deze toch betaald moest worden door zijn vader en niet door Tinus. Zo zou zijn vader gestraft worden en dat was niet de bedoeling dus het bleef bij een waarschuwing en ze keerden huiswaarts.

Ook was er jaarlijks het Paasvuur bij Piet de Jong achter in de polder. Ze hadden toestemming van de gemeente voor drie dagen vuur maar de keeper lag vol met oude autobanden en die verdwenen dus rap onder de takkenbos op de brandsta-

Ford Majoor met Atlas kraan met de oude bedrijfsnaam Gebr. Post en het vroegere telefoonnummer 02953 – 4338.

pel niet wetende dat dat voor een fik zou zorgen die uiteindelijk een week heeft gebrand. Gelukkig was de wind goed, richting de polder en niet naar de Driest (bewoonde zijde van de Meentweg) en liep het Paasvuur goed af.

Als ze hooi van het land hadden gehaald, waarvoor ze van vrijdagochtend vroeg tot zaterdagochtend zeven uur de volgende dag in touw waren, werd de lading gewogen op de weegbrug van Jan van den Hoven aan de Wakkerendijk 17. Grietje, de vrouw van Jan, klutste dan voor de mannen twee eitjes in een glas en daar ging dan Vieux bij. Als Tinus werd gevraagd hoeveel dat moest zijn, zei hij gretig: "Je stopt toch vanzelf als het glas vol is". We zouden er nu op onze nuchtere maag toch niet meer aan moeten denken.

Later hebben ze de tweeroedige hooiberg van Jan van den Hoven gekocht en weer opgebouwd achter het huis aan de

Meentweg. De tweeroedige hooibergen komen vooral nog voor op de Veluwe en in de provincie Utrecht. De roeden zijn voorzien van bergijzers waarop de lanen rusten. Het verstellen van het dak gebeurde met de hand, ketting en boom of bergwinde, en later met lier en katrol.

Tinus had het druk en de dienstplicht brak aan. Via burgemeester De Bekker van Eemnes lukte het Tinus uitstel voor militaire dienst te krijgen. Hij kon niet gemist worden op de zaak en De Bekker adviseerde hem lid te worden van de Nationale Reserve. Dat werd geregeld en daar bleef het bij; hij werd uiteindelijk nooit opgeroepen.

Tinus leerde tijdens de laatste dansavond van het seizoen bij Eijpe, een zaaltje nabij de Heilig Hartkerk te Bussum, Riek Krijnen kennen. Riek werd geboren op

Woning van de familie Post op Meentweg 97.

9 maart 1935 en kwam ook uit een groot boerengezin met dertien kinderen in Bussum. Uitgaan deden ze onder andere in Hooglanderveen bij Janus, in Soest en in Achterveld bij Stoutenburg. Ondanks het feit dat Tinus graag de meisjes zag, beloofde hij Riek trouw. Ze trouwden in de drukke hooitijd op 8 juli 1958 in de Vituskerk te Bussum.

Hun eerste huisje stond aan de Wakkerendijk nummer 4. Het huis van antiquair Piet Wortel (de vader van Gerard Wortel) tegenover de smederij van Jaap Eek. Tegenwoordig is dat huis opgegaan in de woning van Gerard Wortel. Ze hebben daar zes jaar met plezier gewoond totdat ze naar de ouderlijke woning terugkeerden aan de Meentweg 97. Daar hebben ze uiteindelijk elf maanden ingewoond bij de vader van Tinus want toen was het nieuwe huis klaar dat daarvoor gebouwd werd. Het ouderlijk huis was slecht en is later gesloopt. Vader Bertus heeft toen nog jaren bij ze ingewoond.

Tinus en Riek kregen drie kinderen. Zoon Lammert werd geboren op 1 april 1959, dochter Fiet op 10 augustus 1960 en dochter Helma op 21 juli 1963 (gelijk jarig met Opa Bertus).

Gezinsfoto gemaakt op 8 januari 1971 toen Tinus Post en Riek Krijnen 12,5 jaar getrouwd waren.
V.l.n.r. Tinus Post, Helma, Fiet, Riek Krijnen en Lammert.

V.l.n.r. Helma, Lammert en Fiet Post, gefotografeerd toen hun ouders 50 jaar getrouwd waren op 8 juli 2008.

De woning Plantsoen 1, waar Tinus en zijn vrouw Riek wonen sinds 1994.

Fiet trouwde later met Jan van Dijk en zij kregen ook drie kinderen: Tim, Suzan en Leon. Helma trouwde met Bas Baartman en zij kregen twee kinderen: Jerome en Tamara. Lammert bleef vrijgezel en zoekt zijn ouders nog dagelijks even op voor een warme maaltijd en goed gesprek. Tinus en Riek hebben dus vijf kleinkinderen waar ze reuze trots op zijn.

Van de tussenliggende tijd weten we niet zo veel. Tinus was altijd aan het werk en als er tijd overschoot, ging dat op aan zijn hobby's. We weten wel dat Tinus vanaf het begin altijd actief geweest is bij de Carnavalsvereniging De Sliertjes waar hij vaak met de trekker de kar trok tijdens de optocht. Dat is uiteindelijk met de komst van de nieuwe generatie carnavalsgangers gestopt.

Toen Tinus in 1994 met pensioen ging, wilden Riek en hij ook meteen verhuizen van de Meentweg meer naar de bebouwde kom van het dorp. Via Carel van Breen kochten ze in dat jaar hun huidige woning aan Plantsoen nr 1 waar ze in augustus introkken. Het huis had een garage en die werd verlengd met een carport en later met extra kanteldeur want de trekker moest er natuurlijk in passen.

Tinus op zijn tractor met maaibalk, gekocht in 2006.

Tinus met de oude transportfiets.

Tinus had destijds ca 1 hectare hobbygrond aan de overzijde van de Meentweg waar in een container de trekker werd gestald en in een veewagen zijn schapen verbleven. Dat was de gemeente een doorn in het oog en Tinus werd een stukje grond aan de Goyersgracht aangeboden waar hij nog vele jaren zijn liefhebberijen, het hout kloven voor de handel, het houden van schapen en een groentetuin heeft uitgeoefend. Veelal dagelijks was hij daar te vinden; daar kennen we Tinus ook van want hij vertrok altijd op de transportfiets of per tractor van het Plantsoen naar de Goyersgracht om die hobby uit te oefenen.

Als de schapen in die tijd moesten lammeren was de Goyersgracht te ver en werden ze met de tractor naar de garage aan het Plantsoen gebracht voor het aflammeren. Dat is jaren zo geschied en toen ze een keer "geleend" en niet teruggebracht waren is dat gestopt en dat was achteraf net op tijd want kort daarop brak mond en klauwzeer bij de schapen uit en kwam er een vervoersverbod.

TOT SLOT:

Riek werd afgelopen maart 80 jaar en Tinus wordt dat in 2016. Helaas laten zijn benen hem wat in de steek en kan hij niet meer elke dag aan de Goyersgracht aan

Tinus tussen zijn schapen. Foto uit 1984.

de slag. De E-bike zorgt ervoor dat fietsen, naast auto- en tractorrijden, nog kan waardoor hij regelmatig menig kilometer aflegt .

Ook legt hij nog graag wekelijks samen met Ed Loman, Jan van der Wardt, Kees Stoutenburg en Richard de Wit (kwam erbij toen Gijs Hilhorst overleed) een kaartje. De koffie en een heerlijk glaasje rode wijn en de borrel van Tinus zijn op. We lopen nog even naar de garage. Tinus doet zijn klompen aan en zet zijn pet op, die hangt op een vaste plek aan het haakje bij de keukendeur. Met trots wordt de tractor gestart en wordt ook de oude transportfiets nog even geshowd.

Tinus, ik hoop dat we je nog regelmatig tegen zullen komen in het dorp en dat je samen met je vrouw Riek, je kinderen Fiet, Helma en Lammert en de kleinkinderen nog vele gezonde jaren mag beleven.

Dank voor de fijne gesprekken samen.

Wat heeft de HKE je te bieden?

Onze Historische Kring Eemnes draait goed! Met bijna 800 leden en zo'n 70 actieve vrijwilligers is het ook een levendige club! Een vereniging, die u veel te bieden heeft! Er is plek voor iedereen, die de historie van ons Eemnes een goed hart toedraagt: voor oude en nieuwe Eemnessers, voor mensen met een beetje en met veel tijd voor vrijwilligerswerk bij de HKE.

Een greep uit de mogelijkheden bij de HKE:

- **Gastvrouw of gastheer** zijn in de Oudheidkamer op zaterdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. Alles is mogelijk: twee keer per jaar of tien keer per jaar! Voor wie het leuk vindt met mensen om te gaan.
- **Werkgroep Bebouwingsgeschiedenis:** De geschiedenis uitzoeken van oude huizen en gebouwen in Eemnes en daar eventueel een artikel over schrijven voor ons blad.
- **Werkgroep Genealogie:** De geschiedenis uitzoeken van je eigen familie of van Eemnesser families.
- **Werkgroep Tentoonstellingen:** Meehelpen aan het opzetten en organiseren van tentoonstellingen in de Oudheidkamer. Twee keer per jaar is er een nieuwe expositie.
- **Werkgroep Foto's:** Uitzoeken wie er op Eemnesser foto's staan en waar en wanneer die foto's gemaakt zijn.
- **Werkgroep ICT:** We hebben veel historische informatie en veel oude foto's. Als je iets afweet van ICT kun je ons helpen met het opslaan en ordenen van deze zaken.
- **Werkgroep Interviews:** Oude Eemnessers interviewen voor het blad van de Historische Kring Eemnes.
- **Helpen bij het Torenklimmen:** Op Koningsdag en op de tweede zaterdag van september (Open Monumentendag) kan men de toren beklimmen van de Hervormde kerk in de Kerkstraat. Je kunt ons op die dagen – voor korte of langere tijd helpen met allerlei praktische zaken.

Lijkt het je iets om mee te doen met één van onze activiteiten, neem dan contact op met:

Liesbeth Lemckert, tel. 035 – 5311913; e-mail: ne.lemckert@planet.nl of
Henk van Hees, tel. 035 – 5389849; e-mail: info@kleinwee.demon.nl

Duitse families in Eemnes - deel 2

HENK VAN HEES

INLEIDING

In kwartaalblad nummer 1 van 2015 verscheen een artikel over Duitse families in Eemnes. In die aflevering kwamen elf families aan de orde. In dit kwartaalblad worden opnieuw elf families beschreven die ook oorspronkelijk uit Duitsland kwamen. In het volgende kwartaalblad worden algemene conclusies gegeven over de verhuizingen van Duitsland naar Eemnes, in het bijzonder vanuit het Munsterland naar Eemnes. In 2016 wordt aandacht besteed aan families uit Oost-Nederland, die naar Eemnes getrokken zijn.

LUURMAN

HENK VAN HEES

Elten

Zo'n 110 kilometer heeft Jacob Luurman rond 1750 moeten afleggen om van het Duitse Elten naar Eemnes te reizen. Hij moet rond 1725 in het oude stadje Elten geboren zijn als zoon van Hendrik Luurman en Gerhardina Coelen van Wardhuijsen. Snel daarna moet hij rooms-katholiek gedoopt zijn in de St.-Vituskerk van Hoch Elten op de 82 meter hoge Eltenberg. Zijn doop is niet terug te vinden in het RK Doopboek van Hoch Elten. Voor 1730 lijkt het erop dat het doopboek slechts fragmentarisch is bijgehouden. In 1733, 1735 en 1737 zijn daar wel kinderen van Hendrik Luurman en zijn vrouw gedoopt. De familienaam wordt dan meestal gespeld als Luerman.

Het eerste spoor van Jacob Luurman in Eemnes vinden we in 1751. Hij trouwde toen met Evertje Teunisse van Eijden (1727-1760). Zij woonde in Eemnes-Binnen naast het Dikke Torentje in de herberg "Het Roode Kruis". Haar vader, de schoenmaker Teunis van Eijden, was al in 1733 overleden. Omdat Evertje trouwde met de schoenmaker Jacob Luurman, kon hij de oude schoenmakerij van Van Eijden

Aquarel van Gerrit Toorenburg (1732-1785). In het midden het Dikke Torentje en links de herberg annex boerderij "Het Roode Kruis". Hier ging Jacob Luurman in 1751 wonen na zijn huwelijk met Evertje van Eijden.

overnemen. De moeder van Evertje was Neeltje Rijken en zij was herbergierster in "Het Roode Kruis". Na haar dood in 1758 kon Jacob ook nog eens herbergier worden in deze herberg. Hij stierf er in 1778 en liet het bedrijf na aan zijn tweede vrouw Neeltje Ruijter.

Uit zijn eerste huwelijk had Jacob vier kinderen en uit zijn tweede huwelijk negen kinderen. Naast enkele volwassen geworden dochters, die trouwden, was er maar één volwassen geworden zoon bij: Elbert Luurman (1771-1817). Elbert was dag-gelder van beroep en hij trouwde met Aaltje van Eijden. Zij kregen 13 kinderen: negen dochters en vier zonen. Van die zonen werd alleen zoon Jacob Luurman (1810-1865) volwassen. Zijn huwelijk met de Larense Engeltje Hoegé bleef kinderloos. Toen zijn zuster Rijkje Luurman in 1880 op 78-jarige leeftijd in Eemnes overleed, was daarmee het geslacht Luurman in Eemnes na drie generaties uitgestorven.

OTTEN

HENK VAN HEES

Nieukerk

Gerardus (Gerrit) Otten werd rooms-katholiek gedoopt in Nieukerk op 27 april 1748. Hij was de zoon van Joannis Otten en Catharina Bents, die in Nieukerk getrouwd waren op 17 januari 1736. Nieukerk ligt in Duitsland, ten noordoosten van Venlo en ten zuiden van Kevelaer en Geldern. Het heette voor 1713 Nieuwekerk en behoorde toen tot de Zuidelijke Nederlanden (Spaans Gelderland). Sinds 1713 hoort het bij Pruisen (Duitsland).

Gerrit Otten moet voor 1777 naar Nederland getrokken zijn. Zijn eerste spoor in Eemnes is te vinden als hij op 2 juni 1777 trouwt met Barbara Rutgers van de Valck. Zij was toen weduwe van Gijsbert de Beer, met wie ze in 1771 getrouwd was. Zij moet rond 1743 geboren zijn in Oostrum, een kerkdorp onder Venray. Oostrum lag zo'n 25 km. van Nieukerk, op dezelfde hoogte als dat dorp maar dan aan de Nederlandse kant en aan de andere kant van de Maas. Zouden Gerrit en

Barbara Otten (1823-1894)
getrouwd met Jan Hilhorst.

Barbara elkaar als streekgenoten toevallig in Eemnes getroffen hebben of bestonden er al langduriger contacten?

Gerrit Otten was timmerman van beroep en hij vestigde zich op de plaats van het tegenwoordige adres Wakkerendijk 24. Uit zijn huwelijk met Barbara van de Valk zijn twee dochters en één zoon geboren. Die zoon was de timmerman Jan Otten (1783-1848). Nadat vader Gerrit in 1809 was overleden, nam zoon Jan het bedrijf op Wakkerendijk 24 over. Hij trouwde met Gijsbertje Bieshaar (1789-1854) en zij kregen drie dochters en twee zonen. De zonen zijn vroeg overleden. Twee dochters zijn getrouwd. Jannetje (1826-1879) met Jan Stalenhoef en Barbara (1823-1894) met Jan Hilhorst (1814-1901). Barbara

was de laatste Otten in Eemnes maar ook de bekendste. Door haar huwelijk met Jan Hilhorst kwam zij op de boerderij Meentweg 3 terecht. Barbara en Jan kregen 13 kinderen, waarvan er 10 volwassen zijn geworden. Deze 10 kinderen zijn allemaal in Eemnes blijven wonen en zorgden voor veel nageslacht. Interessante bijkomstigheid is dat Barbara Otten geboren is op Wakkerendijk 24, daar waar nu haar achterkleinzoon Piet Hilhorst woont, getrouwd met Ria Hoogland.

Volgens een mondelinge overlevering binnen de familie Hilhorst is Barbara Otten op een wel heel bijzondere manier in Eemnes terechtgekomen. Zie Kwartaalblad HKE, jrg. 13, nummer 2, 1991.

PLASTER

MICHEL MAJOOR

Bislich

De rooms-katholieke familie Plaster die in Eemnes woonde, is afkomstig uit Bislich, thans een stadsdeel vlakbij de stad Wesel in het noordwesten van de deelstaat Noordrijn-Westfalen. In Eemnes betreft het een zeer kleine familie: één broer en drie zusters, de kinderen van Bernardus Plaster en Elisabeth Holland. Johannis en zijn zusters Hendrina, Geertruida en Johanna Margaretha Plaster vestigden zich rond 1806 in Eemnes.

Johannis (Jan) gedoopt in Bislich in 1783, van beroep smid, huwde 23-11-1806 met de uit Utrecht afkomstige Anna Maria van Oostveen (1781-1850). Jan Plaster kocht op 12 januari 1807 de smederij Wakkerendijk 170 van de erfgenamen van Albert Wiggerts. Sinds 1810 was hij ook eigenaar van de smederij Wakkerendijk 22.

Hij overleed in Eemnes in 1826 en zijn weduwe trouwde in 1828 opnieuw, met smid Johann Henrich Dickers (vermeld in het vorige deel over de Duitse families in Eemnes). Uit dit huwelijk zijn geen kinderen geboren.

Hendrina, geboren in Bislich in 1792 en overleden te Eemnes in 1865, trouwde in Laren NH op 12-8-1822 met Adrianus Valentijn (1793-1857). Zij kregen kinderen. Hendrina was voordat ze trouwde woonachtig in Laren en was daar de "werkmijd" van pastoor J.F. van Oostveen, een neef van Anna Maria van Oostveen, de vrouw van Jan Plaster. Adrianus was (meester)smid van beroep en woonde in Maarssen. Met zijn gezin is hij in 1825 in Eemnes op het huidige adres Wakkerendijk 22 gaan wonen,

waar de smederij van de familie Steenman gevestigd is geweest. Hij kocht die smederij van zijn zwager Jan Plaster.

De andere twee zusters Geertruida (geboren te Bislich in 1799 en overleden te Eemnes in 1869) en Johanna Margaretha (geboren te Bislich in 1797 en overleden te Eemnes in 1870) bleven ongehuwd.

Meerdere leden van deze familie hebben zich in de loop van de tijd in deze regio gevestigd; Gerhardus Plaster (1789-1850), broer van Johannis, woonde in Utrecht en heeft wel kinderen gekregen, maar die bleven ongehuwd (waaronder een pastoor in Rheden). Gerard (ook Gerrit genaamd) Plaster (1740-1817), oom van Johannis, vestigde zich in Soest, waar hij trouwde met Aaltje van 't Klooster. Hij was timmerman op paleis Soestdijk. Uit dit huwelijk kwamen ook geen nakomelingen. Een nicht van Johannis, Elisabeth Plaster (1770-1844) trouwde met Jan Masteling en later met Steven de Graas en woonde in Baarn.

Na 1870 komt deze familie niet meer voor in Eemnes, en in 1895 overlijdt de laatste persoon met de naam Plaster in Nederland. Daarmee lijkt deze familie in ons land uitgestorven.

POMMER

HENK VAN HEES

Bocholt

De familie Pommer kan met recht een grensgeval worden genoemd. Een familie, die woonde langs de tegenwoordige Duits-Nederlandse grens en die via Hoogland naar Eemnes is gekomen.

Joan Adolph Pommer werd op 31 oktober 1784 rooms-katholiek gedoopt in de Kruiskapel van het Duitse Hemden. Joan (Jan) was geboren in het Nederlandse Bredevoort als zoon van Johan Hendrik Pommer en Henderina Leemhorst (Leemhoudt). Hemden lag in de gemeente Liederens, bij Bocholt, net over de grens.

Jan Pommer (1847-1924).

Bartje Hoofd (1843-1924)
getrouwd met Jan Pommer.

Joan (Jan) Pommer moet voor 1812 naar deze contreien zijn getrokken. In 1812 trouwde hij in Hoogland met Johanna de Groot. Hij was timmerman van beroep en dit beroep zou onder zijn nageslacht nog lange tijd worden voortgezet. Uit het huwelijk van Jan en Johanna zijn vier zonen en drie dochters geboren. Nadat Johanna in 1842 was overleden, hertrouwde Jan in 1845 met Wilhelmina Donkerman. Uit dit huwelijk zijn nog eens vijf zonen en zeven dochters geboren. Joan Adolph (Jan) mag dus met recht een potent man genoemd worden. Zijn laatste kind, Johanna Bernardina, werd geboren in 1860, toen hij al 75 jaar was. Hij is overleden in 1862.

Een zoon van Joan Adolph uit zijn eerste huwelijk was Jan Pommer (1825-1886). Hij was ook timmerman in Hoogland en trouwde met Maria Jansen (1822-1893). Hun oudste kind was Johannes Pommer (1847-1924), die trouwde met Bartje

Hoofd. Deze Jan was ook timmerman en hij verhuisde circa 1873 met zijn gezin naar Eemnes. Hij begon een timmermansbedrijf op Wakkerendijk 152.

Uit zijn huwelijk met Bartje Hoofd zijn vijf dochters en vier zonen geboren. Van de zonen werd alleen Kees (1883-1929) volwassen. Vier van de dochters trouwden en twee bleven er in Eemnes. Allereerst Mie Pommer (1877-1961) getrouwd met Jan Gieskens van achter "De Witte Bergen". Daarnaast was er in Eemnes Giep Pommer (1885-1973), die nog altijd voortleeft in de herinnering van veel Eemnessers. Deze bijzondere vrouw was getrouwd met de legendarische Peter Gieskens. Giep droeg altijd gedichten voor na afloop van de bejaardentochten. Ze deed dat bij het gemeentehuis voor een groot publiek. In haar verzen beschreef ze hoe de dag geweest was. Met deze Giep stierf in 1973 de laatste Pommer in Eemnes.

De familienaam is over de hele wereld verspreid. Zo trouwde een zoon van Kees Pommer (1883-1929) met een Française en dit paar emigreerde naar Zuid-Afrika. Van de Hooglandse tak emigreerden Pommers naar Amerika.

ROOSENDAAL

HENK VAN HEES

Franciscus Bernardus Rosendahl werd in november 1753 rooms-katholiek gedoopt in Altschermbeck. Hij was een zoon van Christianus Rosendahl en Anna Maria Brüggemann. Altschermbeck (tegenwoordig gemeente Schermbeck) ligt in Munsterland, in de Kreis Wesel, hemelsbreed 72 km ten oosten van Nijmegen.

Frans Rosendahl moet voor 1782 naar Nederland zijn getrokken. Hij trouwde in Eemnes op 21 januari 1783 met Gijsbertje Lakeman (1745-1809), uit een oud Eemnesser geslacht. Toen Frans trouwde, werd zijn naam als Rosendaal gespeld. Toen en later werd ook wel de schrijfwijze Rozendaal gebruikt. In die periode werd opgegeven dat Frans van beroep turftonner was. Een turftonner is iemand, die de in de haven aangevoerde turf meette m.b.v. een ton om zo het havengeld vast te stellen en vervolgens te innen. Frans ging wonen op Wakkerendijk 13, vlakbij de Eemnesser haven. In later jaren was hij schoenmaker van beroep. Naast

Altschermbeck

hem woonden de leerlooiers en schoenmakers Van der Wardt, ook uit Duitsland afkomstig. Nadat hij er al vele jaren had gewoond, kocht Frans in 1808 het pand Wakkerendijk 13.

Uit het huwelijk van Frans en Gijsbertje Lakeman is alleen een zoon Leendert geboren, in 1786. Nadat Frans in 1818 was overleden, heeft Leendert de schoenmakerij op Wakkerendijk 13 van zijn vader overgenomen. Hij trouwde in 1813 met Neeltje de Graaf (1776-1837). Uit dit huwelijk zijn een jonggestorven dochter Gijsje en een zoon Volkert geboren, die later timmerman werd. Op 7 maart 1849 verkochten vader Leendert en zoon Volkert het pand Wakkerendijk 13. Ze zijn daarna hoogstwaarschijnlijk naar Amsterdam verhuisd. Volkert trouwde daar op 30 januari 1850 met Appolonia Banen. Hiermee was de familie Rosendaal na drie generaties uit Eemnes verdwenen.

Ludgeruskirche Altschermbeck

SCHMIDT

HARRY VAN DER VOORT

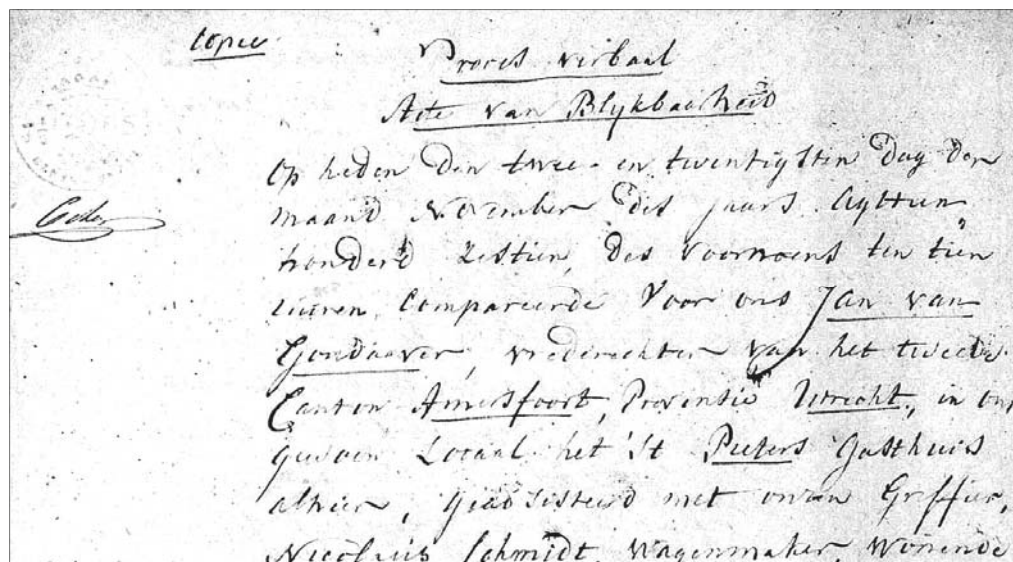
De familie Schmidt in Eemnes is afkomstig uit Abtswind, een dorpje van zo'n 850 inwoners gelegen tussen Würzburg en Nürnberg in het noordwesten van de deelstaat Beieren. De familie was van origine evangelisch luthers, maar in Nederland nederlands hervormd. Als Nicolaas Schmidt in 1816 wil trouwen met zijn geliefde Hendrica Jacoba Zwart, wordt hem net als ieder ander gevraagd een geboorteakte te overleggen en als zijn ouders overleden zijn een overlijdensakte van hen. Nicolaas Schmidt schrijft een paar keer naar zijn geboortedorp Abtswind in Beieren maar ontvangt nooit antwoord.

Er zat voor Nicolaas Schmidt niets anders op dan een Akte van Blijkbaarheid op te

Abtswind

Fragment van de akte van Blijkbaarheid van Nicolaas Schmidt.

Vroegere raadhuis en dorpsschool van Abtswind.

laten stellen. Op 23 november 1816 vertelde hij aan Jan van Goudoever, vrederechter te Amersfoort, zijn relaas ten overstaan van zeven getuigen, bekenden van hem uit Eemnes. Nicolaas Schmidt vertelde dat hij tevergeefs geschreven had naar zijn geboortedorp Abtswind waar hij op 24-07-1783 was geboren als Nicolaus, zoon van Jacob Schmidt en Cunegonda Beer. Zijn moeder was reeds in 1794 overleden en zijn vader in 1801, beiden in Abtswind. In 1803 was hij uit Abtswind vertrokken en er sindsdien niet meer teruggeweest.

Op 31-01-1817 trouwde Nicolaas Schmidt te Baarn met Hendrica Jacoba Zwart, die in 1786 te Baarn gedoopt was. Uit hun huwelijk werden vier kinderen, twee dochters en vervolgens twee zonen geboren. Hendrika overleed in 1822 te Eemnes.

Nicolaas was wagenmaker van beroep. Hij had zich na onbekend gebleven omzwervingen tussen 1810 en 1815 in Eemnes gevestigd. Hij nam na de dood van Teunis Mannen in 1816 diens wagenmakerij op Wakkerendijk 182-184 over. Mogelijk was Nicolaas eerder in dienst van hem als wagenmakersknecht. Op 30-12-1818 werd Nicolaas ook eigenaar van het huis en de werkplaats waar zijn wagenmakerij in gevestigd was. Op die dag kocht hij het van Pieter Zwart, mr. Chirurgijn, zijn schoonvader. Nicolaas Schmidt bleef zijn verdere leven wonen en werken in dit huis.

Na de dood van Hendrica Jacoba Zwart, hertrouwde Nicolaas Schmidt in 1825 te Utrecht met Claasje van den Brink, die in 1793 in Garderen geboren was. Het huwelijk duurde maar kort, reeds op 08-09-1826 overleed Claasje. Jaren later, in 1836 hertrouwde Nicolaas te Utrecht met Johanna Barbara Roossaal. Zij was in 1778 geboren in Den Haag. Nicolaas overleed in Eemnes in 1845. Zijn weduwe overleed in Eemnes in 1867.

Alleen uit het eerste huwelijk van Nicolaas waren kinderen geboren. Drie van hen werden volwassen. Dochter Jannetje werd geboren in 1818. Zij huwde met Frans van de Kuinder, bakker op Wakkerendijk 236, en bleef in Eemnes wonen. Van hen stamt nageslacht in Eemnes. Jannetje overleed in Loosdrecht in 1902 en werd in Eemnes begraven.

Zoon Jacob werd in 1819 geboren. Hij nam de wagenmakerij van zijn vader over. Hij woonde in het huis naast de wagenmakerij aan de Wakkerendijk 182. Zijn tweede stiefmoeder Johanna Barbara Roossaal woonde bij hem in. Jacob bleef ongehuwd en overleed 44 jaar oud in 1864. De wagenmakerij werd geërfd door zijn zus Jannetje gehuwd met bakker Frans van de Kuinder. De wagenmakerij van Schmidt werd toen beëindigd. De familie Schmidt heeft dus twee generaties in Eemnes gewoond.

SCHUT

HENK VAN HEES

Emlichheim-Laar

Als Frans Schut (Schüt) op 17 december 1820 in Stoutenburg sterft, staat in zijn overlijdensakte dat hij 95 jaar oud is. Volgens diezelfde acte zou hij geboren zijn in Laar in het Munsterland. Als zijn vader wordt genoemd Florius Schut, terwijl van zijn moeder alleen de voornaam Elisabeth genoteerd wordt. Het is de vraag in hoeverre al deze gegevens uit de overlijdensakte betrouwbaar zijn. Het is in ieder geval tot nu toe niet gelukt om de doop van Frans Schut in Laar en omgeving terug te vinden. Laar is trouwens net over de Nederlandse grens gelegen in het Duitse Munsterland, ten zuiden van Coevorden en ten oosten van Gramsbergen.

Frans Schut duikt voor het eerst op in onze regio als hij op 2 september 1776 in Stoutenburg trouwt met Evertje Janse Klarenbeek. Evertje was eind juni 1776, dus twee maanden voor haar huwelijk, in Stoutenburg bevallen van een zoon, die ze Dirk noemde. Dirk werd op 30 juni 1776 rooms-katholiek gedoopt in Achterveld. Bij het huwelijk van Evertje en Frans Schut, in september daaropvolgend werd Dirk geëcht. Naderhand zijn er uit het huwelijk van Frans Schut en Evertje Klarenbeek in Stoutenburg nog drie zonen en één dochter geboren. Nadat Evertje in 1799 was overleden, hertrouwde Frans Schut in 1801 met Magdalena (Maartje) Hanneke van Brinkenstijn.

De oudste zoon Dirk is naar Eemnes getrokken. Hij duikt voor het eerst op in de Eemnesser annalen, wanneer hij op 9 mei 1802 trouwt met Aaltje Schothorst

Huis Laar

(1772-1838). Uit dit huwelijk zijn vier dochters geboren waarvan er twee volwassen zijn geworden: Petronella (1806-1860), gehuwd met Rijk Schoonoord en Evertje (1809-1858), die trouwde met de schoenmaker Andries de Haas. Beide dochters zijn in Eemnes blijven wonen.

Dirk Schut was kleermaker van beroep en hij bleef zijn hele leven in Eemnes wonen. Hij was in Eemnes niet erg honkvast. Voor zover het was na te gaan, woonde Dirk met zijn gezin achtereenvolgens op Wakkerendijk 96, Wakkerendijk 80, Meentweg 23, Wakkerendijk 28, Wakkerendijk 34 en tot slot weer op Meentweg 23, waar hij in 1833 is overleden. Met de dood van zijn dochter Petronella in 1860 was de familienaam Schut na twee generaties uit Eemnes verdwenen.

SIEBENEICH

HENK VAN HEES

Arolsen

Joseph Siebeneich is op 18 mei 1791 geboren en rooms-katholiek gedoopt in Arolsen in het toenmalige vorstendom Waldeck. Hij was een zoon van Johan Hermann Siebeneich en Anna Maria Strothmann. Arolsen ligt hemelsbreed zo'n 200 km ten oosten van Venlo. Tegenwoordig ligt het in het noordelijkste deel van de deelstaat Hessen.

Joseph Siebeneich moet voor 1822 naar Nederland zijn getrokken. Op 15 augustus 1822 trouwde hij in Eemnes met Evertje van den Berg, geboren in Eemnes in 1783 als dochter van Jan van den Berg en Peternel Tak. Joseph was van beroep schoenmaker en Evertje ging hem assisteren in dat beroep in hun schoenmakerij op Wakkerendijk 230. Dat was echter van korte duur want nog geen jaar later, op 26 april 1823, is Evertje overleden. In januari 1824 hertrouwde Joseph met Neeltje

Koelen uit Loenen. Uit dit huwelijk zijn in Eemnes twee dochters geboren.

In 1826 of begin 1827 verhuisde het gezin Siebeneich van Eemnes naar Hilversum. Daar werd in het algemeen de familienaam Seveneich gebruikt, maar daarnaast zijn ook andere schrijfwijzen aange-

troffen zoals Sibeneich, Seveneck, Zeveneich, Zeveneik en Zevenick. Dit heeft het onderzoek naar deze familie wel bemoeilijkt! Joseph Siebeneich en zijn vrouw Neeltje kregen in Hilversum nog vier dochters en een zoon Jan.

Vader Joseph overleed in Rotterdam op 15 oktober 1847. In zijn overlijdensakte stond dat hij op dat moment in Hilversum woonachtig was. Bovendien werd als zijn familienaam niet Siebeneich genoemd maar Zevenhuis. Van zijn overlijden werd ook weer apart aangifte gedaan in Hilversum. Onherroepelijk rijst de vraag wat vader Joseph op dat moment in Rotterdam deed. Zijn gezin leefde in Hilversum in armoedige omstandigheden. Zou hij misschien in Rotterdam bekeken hebben of het mogelijk was om naar de Verenigde Staten te emigreren?

Moeder Neeltje Koelen overleed in Hilversum in 1872. De laatste Siebeneich in Hilversum was dochter Anna. Ze was in 1825 geboren in Eemnes en bleef haar leven lang ongehuwd. Ze verdiende de kost als spinster. In 1861 kreeg ze een dochtertje, dat ze Neeltje noemde en dat na 9 maanden weer is overleden. Anna is op 27 februari 1892 in Hilversum overleden in het St.-Annagesticht. Haar broer Jan (1839-1903) werd venter en vestigde zich in Zevenhoven, waar hij ook is overleden.

STEIN

WIEBE VAN IJKEN

Bohmte

Christiaan Heinrich Wilhelm (Willem) Stein is op 25 september 1788 in Bohmte bij Osnabruck gedoopt als zoon van Eberhard Christian Stein en Maria Engel Klau-sings. De vader van Willem Stein was in dienst van de familie Von dem Bussche zur Ippenburg, landdrosten op het kasteel Ippenburg.

Voor het huwelijk van Willem Stein werd er door een drietal getuigen in Hunteburg verklaard dat zij Willem en zijn ouders goed gekend hebben en dat Willem enige jaren voor zijn huwelijk vertrokken was.

Van hem (Willem) wordt verteld, dat hij in Duitsland met vele anderen in 1812/1813 uit het leger van Napoleon, op weg naar Rusland, is gedrost. Na veel omzwervingen is hij volkomen uitgeput in de bossen van Baarn nabij Buitenzorg gevonden, waar hij als arbeider/tuinman in dienst is genomen. Zo zijn de Steinen (volgens de familie verhalen) in Nederland terechtgekomen¹.

Een paar jaar later trouwde Willem Stein op 29 augustus 1818 in Baarn met de 22-jarige Hendrika van Assenberg (Asschenberg) uit Utrecht.² Het huwelijk werd een dag later kerkelijk bevestigd in de nederlands hervormde kerk van Eemnes-Binnen.

De ouders van Hendrika waren niet bij het huwelijk aanwezig. Haar vader was al een jaar na haar geboorte overleden en haar moeder 5 jaar later. Na het overlijden van haar ouders was Hendrika ondergebracht in het Gereformeerd Burgerweeshuis in Utrecht. Het is dan ook vanuit het weeshuis dat zij toestemming kreeg voor haar huwelijk.

Na hun huwelijk woonden Willem en Hendrika op verschillende adressen in Eemnes-Binnen, steeds in arbeidershuizen aan het einde van de Wakkerendijk en werkte Willem als tuinmansknecht op villa Buitenzorg in Baarn. In Eemnes kregen zij 4 kinderen waarvan er één jong kwam te overlijden. Tussen 1825 en 1827 verhuisden ze van Eemnes naar Baarn waar ze nog een zoon en een dochter kregen. Ook één van deze kinderen stierf jong. Kort na de geboorte van hun laatste kind overleed Hendrica in 1828 in Baarn. Willem bleef niet lang alleen met zijn vier kinderen. Hij hertrouwde in 1830 in Baarn met Dina Pelgrom uit Soest. Uit zijn tweede huwelijk kreeg Willem ook nog eens tien kinderen, waaronder een tweeling. Waarschijnlijk is één van de tweeling kort na de geboorte overleden want er

De man op deze foto is hoogstwaarschijnlijk Christiaan Heinrich Wilhelm Stein (1788-1868).

Wilhelm Stein (1836-1905).

werd er maar één van de twee, een maand na de geboorte, gedoopt in de kerk van Eemnes-Binnen. Willem overleed in 1868, op 80-jarige leeftijd in Baarn.

Van één van de zoons, de in 1836 geboren Wilhelm Stein weten we dat hij later ook tuinbaas werd op de villa Buitenzorg in Baarn. Wilhelm Stein trouwde in 1863 in Baarn met Hanna de Wijs. Wilhelm en Hanna gingen na hun huwelijk waarschijnlijk voor korte tijd in Arnhem wonen, want daar wordt hun enige zoon Teunis in 1865 geboren. Kort hierna kwam Hanna te overlijden en hertrouwde Wilhelm in 1869 op 32-jarige leeftijd in Baarn met de twee jaar jongere Jannetje Grootveld uit Eemnes. Willem overleed in 1905 in Baarn.

De oudste zoon van Willem Stein en Hendrika van Asschenberg is Christiaan Everhard Stein. Hij was in 1819 in Eemnes geboren en trouwde op 21-jarige leeftijd

met de twee jaar oudere Jansje Dop uit Eemnes. Jansje was de dochter van Meijns Dop en Hendrica van de Kuinder. Vier maanden na hun huwelijk werd hun oudste zoon Willem geboren. Na hun huwelijk woonden Christiaan en Jansje in Eemnes waar ze nog 4 kinderen kregen, waarvan er één jong kwam te overlijden. In 1852 verhuisden ze van Eemnes naar Oegstgeest waar nog twee kinderen werden geboren.

De laatste van de familie Stein in Eemnes was Hendrica Diena Stein, de op 15 april 1848 in Eemnes geboren dochter van Christiaan Everhard Stein (Steijn) en Jansje Dop.

Noten

1. Bron: www.groenegraf.nl
2. Met dank aan Aline Vermeulen voor de transcriptie van de huwelijksbijlagen

VAN DER WARDT

HENK VAN HEES

Elten

In het jaar 1793 maakte Jan van der Wardt de grote sprong van het Duitse Elten naar Eemnes in Nederland. Als leerlooier en schoenmaker wilde hij proberen om in Eemnes een nieuwe toekomst op te bouwen. Jan was op 10 november 1766 in Nieder Elten rooms-katholiek gedoopt als zoon van Theodorus van der Wardt en Hendrica Görts. De familie Van der Wardt woonde al vele generaties in Elten. Als stamvader van de Eemnesser familie Van der Wardt heeft Jan in Eemnes en omgeving voor een talrijk nageslacht gezorgd.

Jan trouwde in 1793 te Eemnes met Errisje Kuijer en huurde een woning tussen de huidige nummers Laarderweg 1 en 3. In 1798 kocht hij het huis, dat de voorganger was van het huidige pand Wakkerendijk 11A. Dit was de ideale plek voor een leerlooier want achter de panden Wakkerendijk 11A, 13 en 15 bevonden zich van oudsher leerlooiersschuurtjes en kalk- en looijkuipen. Drie generaties

Gezinsfoto Van der Wardt - Bokkers: V.l.n.r.

Staande: Toon, Dirk, Kees, Drikus en Mie.

Zittend: Da, vader Kees (1877-1949), moeder Heintje (1877-1940) en Henk.

Van der Wardt hebben daar gewerkt als leerlooiers en schoenmakers. Drikus van der Wardt (1839-1906) was de laatste. Zijn broer Aart (1831-1908) liet een woning en leerlooierij bouwen achter het gemeentehuis. Aart was vele jaren wethouder van Eemnes.

De laatste leerlooier Drikus (1839-1906) had een zoon Kees, die een bodedienst onderhield en een klein beetje boer was. Kees (1877-1949) en zijn vrouw hadden zes zonen en drie dochters. Drie zonen bleven in Eemnes. Drikus boerde op de ouderlijke boerderij Wakkerendijk 134. Dirk was caféhouder en boer op Kerkstraat 5. Toon begon in 1936 een aannemersbedrijf op Laarderweg 86C. Dit bedrijf bestaat nog altijd.

Zo is deze van oorsprong Duitse familie in Eemnes al begonnen aan de achtste generatie. Zoals is gezegd is de familie wijd verspreid in Gooi- en Eemland maar ook over Amsterdam en Alkmaar en omgeving.

WILLEMSSEN

HENK VAN HEES

Martinus (Marten) Willemsen is op 11 maart 1803 rooms-katholiek gedoopt in de Sankt Aldegundiskirche in Emmerich. Hij was de zoon van Wilhelmus Willemsen en Petronella Heijendaal (Heijendaal). Beide ouders kwamen uit het Duitse Elten. Ze waren op 15 juni 1802 getrouwd in Emmerich, dat in die tijd in Pruisen lag.

Marten Willemsen moet voor 1834 naar Nederland getrokken zijn. Misschien was hij wel één van die vele hooimaaiers, die elke zomer vanuit het oosten gras kwamen maaien in de Eemnesser polder. Misschien heeft hij zo wel de vrouw leren kennen waarmee hij in 1834 in Eemnes is getrouwd. Dat was Hendrica Luijf (Luif), geboren in Eemnes in 1805 als dochter van Tijmen Luijf en Mietje Kuijper.

Marten bleef zijn leven lang boerenarbeider in Eemnes. Met zijn gezin woonde hij lange tijd in bij herberg "Het Zwaantje" in Eemnes-Binnen op Wakkerendijk 258. Marten en zijn vrouw kregen acht kinderen, waarvan er vijf jong gestorven zijn. Twee dochters trouwden en verlieten Eemnes.

Emmerich

Bid voor de Ziel van Zaliger
ANTJE WILLEMSSEN,

Wed. van
JOHANNES VAN VALKENHOEF,
geboren te Eemnes 24 Januari 1879,
na voorzien te zijn van de H.H Sacramenten der Stervenden overleden te Hilversum den 25 Juli 1938 en begraven den 28e d.a.v. op het R.K. Kerkhof St. Barbara aan de Boschdrift.

In groote liefde en offerzin nam zij den lijdenskelk aan uit Gods handen en ledigde hem in volle onderwerping, steeds opgeruimd en tevreden met Gods H. Wil omdat het: Uw wil geschiede niet alleen een bede was van haar lippen, maar waarlijk voortkwam uit haar hart.

Wij kunnen ons getroost gevoelen door dezelfde gedachtenis als S. Augustinus bij den dood van zijn moeder: hij herinnerde zich deze dienaar van God waarvan hij plotseling beroofd werd en dacht aan haar levenswandel, hoe zij godvruchtig, godsdienstig en minzaam was geweest op een heilige wijze.

(Belijdenissen Boek IX, hfst. 12).

Goede Vader in den hemel, gedenk wat zij voor U, voor Uw bedienaars, voor armen en behoeftigen heeft verricht.

Mijn Jezus barmhartigheid.

In het linkerdeel van dit pand met het adres Wakkerendijk 218 was rond 1900 tientallen jaren het winkeltje van Mie de Pruus (Willemsen). Foto uit 1958.

Alleen zoon Willem Willemsen (1846-1900) bleef in Eemnes wonen. Hij trouwde in 1875 met Maria de Bruijn, boerendochter van Meentweg 73. Omdat de vader van Willem uit Duitsland kwam, werden Willem en zijn vrouw Mie in Eemnes aangesproken met de bijnaam "De Pruus". Misschien werd deze bijnaam ook al voor vader Marten gebruikt.

Willem en zijn vrouw Mie woonden vanaf circa 1887 op Wakkerendijk 218. Willem was evenals zijn vader boerenarbeider. Zijn vrouw Mie had op Wakkerendijk 218 een ballenwinkeltje. Het winkeltje van Mie de Pruus was zeer bekend in Eemnes-Binnen. Mie ging ook met een kruiwagen vol ballen langs de deur. Uit het huwelijk van Willem en Mie zijn vijf kinderen geboren: twee jonggestorven zoontjes en drie dochters, die trouwden en buiten Eemnes gingen wonen. Moeder Mie de Pruus stopte in 1923 met haar ballenwinkeltje, waarna ze bij haar dochter Antje in Hilversum ging wonen. Daar is ze in 1929 overleden. Met haar verdween deze familie Willemsen uit Eemnes.

De Eemnesservaart

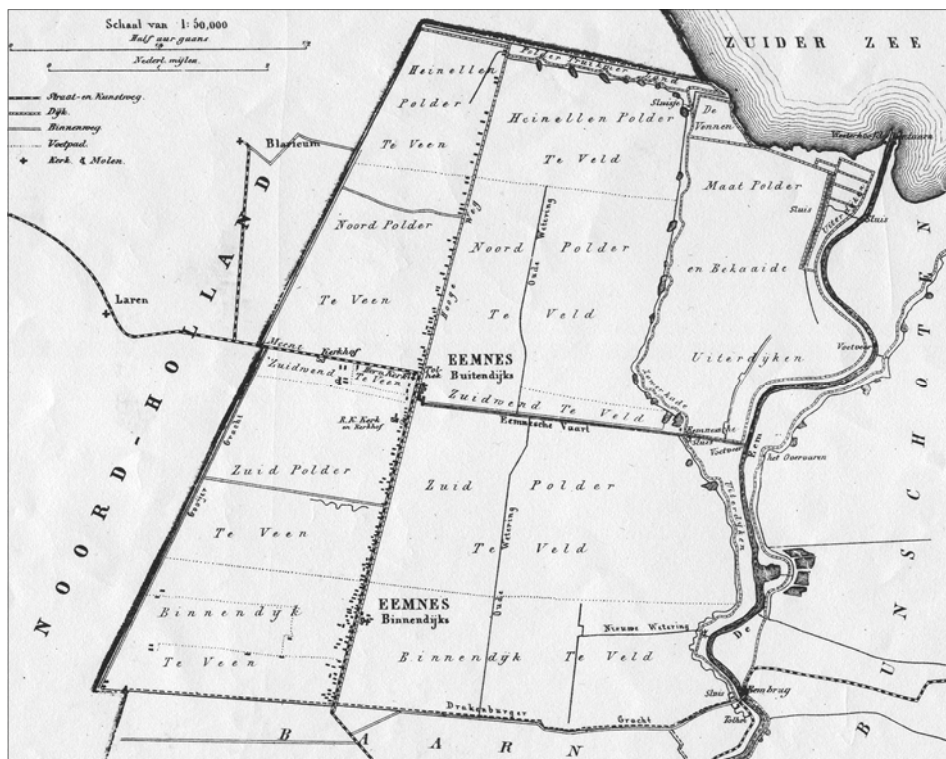
GERI VAN ITTERSUM

In Eemland, het polderlandschap ten oosten van het Gooi, ligt de Eemnesservaart. Die verbindt Eemnes met de Eem. In de 425-jarige geschiedenis van de vaart ligt de nadruk op de waterhuishouding en minder op de scheepvaart. Anno 2014 passeert er welgeteld één schip per jaar de monumentale Eemnessersluis. Het betreft dan wel een heel bijzonder transport. Fietzers en wandelaars zie je er veel meer en terecht, want het gebied maakt onderdeel uit van het nationaal landschap Arkemheen-Eemland met weidevogelreservaten en aardkundige monumenten.

Doorbraak van een mennegat (dijkcoupure) in de dijk aan de Meentweg bij nr. 125 in 1916 (archief Historische Kring Eemnes).

Kaart uit 1865 met de namen van de polders (archief Historische Kring Eemnes).

STRIJD TEGEN HET WATER

Mijlpalen in de geschiedenis van Eemland zijn overstromingen. Niet verwonderlijk want het gebied lag tot de aanleg van de Afsluitdijk aan de Zuiderzee. Die zee ontstond tijdens een vloed in 1170 die een gat sloeg in de veendrempel tussen Enkhuizen en Stavoren. De Sint Luciavloed van 1287 deed daar nog een schepje bovenop en bepaalde grofweg de kustlijn van de Zuiderzee. Een effect van de ligging aan zee was dat de afwatering in de Eemvallei verbeterde en men begon dan ook de moerassen te ontginnen. Dit leidde op den duur tot inklinking van de grond waardoor bedijking noodzakelijk werd. De Wakkerendijk werd in 1336

Maquette van de oorspronkelijke haven. De bovenste (westelijke) havenkom is in 1958 gedempt (archief Historische Kring Eemnes).

aangelegd in het westelijke deel van de polder op de grens van het toenmalige Holland en Utrecht, waar nu de gelijknamige weg en de Meentweg liggen. Maar de dijk kon de bewoners van Eemnes niet altijd voor overstromingen behoeden. De stormvloed van onder andere 1532 (Allerheiligenvloed), 1701 en 1916 sloegen gaten in de dijk. Deze laatste bracht de toenmalige regering er toe het definitieve besluit te nemen tot de aanleg van de Afsluitdijk. Die werd uiteindelijk in 1932 voltooid waarmee de dijk zijn zeeverende functie verloor en deels werd afgegraven. Een monument vlakbij de haven van Eemnes herinnert aan de strijd tegen het water.

VAN WETERING NAAR VAART

Door de bodemdaling en bedijking in de middeleeuwen begon de afwatering van de ontginningen een probleem te worden. Er werden sloten gegraven die uitkwamen op een wetering langs de Zuidwend, een hoger gelegen stuk veenland dat als waterkering dienst deed aan de noordgrens van eerste ontginningen. In 1589 werd deze wetering verder uitgediept en voorzien van een schutsluis in de zomerdijk. Hiermee kreeg Eemnes een scheepvaartverbinding met de Eem: de Eemnesservaart. Bij Eemnes werd een haven aangelegd met twee kommen. Er ontstond hier bedrijvigheid, niet alleen door de vrachtschepen met o.a. turf, hout en aardappelen, maar er was ook een beurtveer naar Amsterdam.

**3DF1 Archief Stichting "Het Sluisje", met daarin voorgeschiedenis als
Werkgroep "Tot behoud van de Eemnesser SLUUS" 1 ordner**

Deze ordner vormde, samen met de ordner bevattende de hele bezwaarprocedure vanaf Gemeente Eemnes tot aan de Raad van State door de Stichting "Het Sluisje" e.a. (3AB4-1), de verzameling documenten van dhr. V.J.D. Arnolds, op 12 juni 1986 medeoprichter van de Stichting "Het Sluisje" en daarna voorzitter van de stichting. E.e.a. is na zijn overlijden geschonken door zijn vrouw, mevr. M.F.M. Grimmelt, (schenking 0702600). Daaraan is toegevoegd een map documenten, die blijkens enkele adresseringen afkomstig is van dhr A.M. (Ad) Veth, die het voortraject documenteert onder de vlag van Werkgroep "Tot behoud van de Eemnesser SLUUS", die is voortgekomen uit de politieke partij Dorpsbelang. Dhr. Veth was destijds voorzitter van de Historische Kring Eemnes (HKE) en vanaf oktober 1985 tot maart 1986 deelnam in de werkgroep als representant namens de HKE. Er is voor gekozen om deze documenten allemaal bij elkaar te houden, maar dan geordend in afzonderlijke tabs binnen de ordner.

Deze sectie van het archief (3DF1-1) richt zich voornamelijk op het behoud van de sluis, hoewel in het voortraject en na realisatie van het behoud van de sluis en het gemaal enige andere onderwerpen aan de orde komen.

De tabnummering vanaf 12 sluit aan op die van de ordner onder 3AB4-1 en volgt het chronologische verloop van jongste gebeurtenissen naar oudste. Tabs 1 t/m 12 omvatten het behoud van de open omgeving rond het sluisje in de periode 1995 t/m 1996 als reactie op het bestemmingsplan Landelijk Gebied (1995). Deze materie past om die reden beter onder 3AB Planologie, in het bijzonder onder 3AB4 Bestemmingsplan Landelijk Gebied.

Tabs 12 t/m 18 omvatten de documenten die zijn verzameld en beheerd door de Stichting en omvat de periode juni 1986 t/m 1992

Vanaf tab 19 gaat het om documenten (kopieën) betreffende het behoud van de Eemnesser sluis en het gemaal (periode 1979 t/m maart 1986). Tot 4 oktober 1985 (tab 21 en 22) wordt de correspondentie over dit onderwerp nog door de politieke partij Dorpsbelang gevoerd (tabs 20 en 21).

Tab 20 omvat kopieën van krantenknipsels die in een aparte omslag waren verzameld door dhr Veth, maar enkele originele krantenknipsels betreffende de sluis uit de schenking (0811800) van dhr J. Manten, die ook lid van de Werkgroep was, zijn toegevoegd.

Een door dhr Arnolds in de ordner bewaarde reeks Landinrichtingskranten (nr. 3 t/m 9, 1986 t/m 1989) en de Rondzendbrief september 1988 zijn ondergebracht in 3AB2 Ruilverkaveling Eemland

Voor literatuur over de Eemnesser sluis, het gemaal en de vaart, zie ook (onvolledig):

J. Groeneveld, 'Lieu de Memoire – Eemnesser Vaart – Behelpen met vernuft', in: *Water – geschiedenis & actualiteit*, Bussum/Naarden 2010, p. 44-45.

J. Groeneveld, 'Lieu de Memoire – Eemnesser sluis, rustpunt in de leegte', in: *Tussen Vecht en Eem*, 27 (2009), p. 258-259.

H. van Hees, 'Het levensverhaal van de Vaart in Eemnes', in: *Tussen Vecht en Eem* 17 (1999), p. 17-18.

M. Mijnsen-Dutilh, *Een vallei vol water – Waterschapskroniek Vallei en Eem, deel 2 (1616-2011)*, Utrecht 2011

M. Mijnsen-Dutilh, *Amersfoort lag aan Zee – Waterschapskroniek Vallei en Eem, deel 1 (777-1616)*, Utrecht 2007

M. Mijnsen-Dutilh, 'De geschiedenis van de Eemnesser sluis en het gemaal bij Eemnes', in: *Tussen Vecht en Eem* 12 (1994), p. 195-199.

R. Sierat, 'Gemaal Eemnes', in *Historische Kring Eemnes*, 28 (2006), p. 28-33 en 75.

De ordner omvat in deze volgorde:

**3DF1-1 Tab 12: Berichten in de pers over aanverwante en andere onderwerpen (eind 1995-
begin 1996)**

OPM: De eerste vier documenten betreffen de zaak rond de boerderijbouw in de polder 8 feb. 1996, kr.kn. LC De Bel, B&W verkwanselen Sluis en polder, Ingezonden brief door Victor J.D. Arnolds.

ca. 8 feb. 1996, kr.kn. GE, Sluis, Ingezonden brief door Victor J.D. Arnolds (zelfde tekst als in LC).

12 okt. 1995, kr.kn. LC De Bel, Foei: Brief aan Koningin, ingezonden brief van Victor J.D. Arnolds. De brief is een satirische voorstelling van een gesprek tussen de burgemeester en de koningin tijdens haar werkbezoek.

3DF1-ActieWerkgroepen.doc

WACHTTIJDEN VAN EEN DAG

In 1650 werden vaart en sluis verbeterd, maar de tocht naar de haven bleef een hele onderneming. Dat kwam voornamelijk door de beperkte diepte van de sluis. Om een beladen schip te kunnen schutten, moest het waterpeil in de vaart verhoogd worden. Dat duurde wel een dag en de schipper kon niets anders doen dan wachten, want er was toen nog geen communicatiemiddel waarmee hij de sluiswachter tijdig zijn komst kon melden. Ook de boeren waren niet blij met de peilverhoging, want hun land liep het risico te nat te worden. Daarom moest het peil weer omlaag zodra het schip in de haven lag. U kunt zich voorstellen dat dit proces het scheepvaartverkeer niet stimuleerde. De gestage bodemdaling hielp ook niet mee, want daardoor moest het waterpeil nog verder omlaag. Er zijn alleen scheepvaartgegevens uit de 20-ste eeuw bekend. Een maximum van 244 schepen werd geteld in het jaar 1922. Toen werden er namelijk stenen aangevoerd voor de bouw van de Sint- Jansbasiliek in Laren. Daarna ging het snel bergafwaarts: in 1953 werd de sluis buiten gebruik gesteld en in 1958 werd de vaart afgesloten met een betonnen keermuur.

DE SLUIS NU

Wie nu langs de sluis fietst, zou op grond van deze geschiedenis een in verval ge-

GEGEVENS OVER DE EEMNESSERVAART

Ouderdom: 425 jaar

Lengte: 3 km

CEMT klasse: n.v.t. (buitenvaart, klasse 0)

Beheerder: Waterschap Vallei en Veluwe (buitenvaart: Provincie Utrecht)

Aantal bruggen: 1 (voetbrug over de sluis)

Aantal sluizen: 1 (verval 0,70 meter)

Ansichtkaart met de haven van Eemnes omstreeks 1916. Het houten schip op de voorgrond werd bij de watersnood van 1916 gekocht door de gemeente om een gat mee te dichten in de dijk aan het eind van de Meentweg.. Dat is uiteindelijk niet gebeurd omdat het water zakte (archief Historische Kring Eemnes).

raakte of gesloopte sluis verwachten. Niets is minder waar. De sluis ligt er goed onderhouden bij. Op de sluisdeuren staat het jaartal 1993. In dat jaar werd de sluis namelijk gerestaureerd na een jarenlange lobby van de Stichting "Het Sluisje". Het waterschap zag ook de cultuurhistorische waarde van de sluis en met subsidie van de gemeente en de provincie werd hij weer teruggebracht in de staat van 1878, het jaar waarin de laatste renovatie van de sluis plaatsvond. Het is nu een rijksmonument.

VAN HEUL TOT DOMPelpOMP

We richten onze aandacht hier vooral op de scheepvaart, daardoor zouden we bijna vergeten dat het reguleren van het waterpeil een veel belangrijker rol speelde in

Binnenhoofd van de sluis met de Eemnesservaart. Op de achtergrond de Grote Kerk (of Sint-Nicolaas-kerk) van Eemnes (foto auteur).

de Eemvallei. Via de Eemnesservaart wordt het water met behulp van een gemaal geloosd naar de Eem. Ook dit gemaal kent een lange geschiedenis. Kon eerst nog worden volstaan met een eenvoudige heul of afwateringssluys, in 1791 ging dat niet meer en werd er een watermolen gebouwd. Die kon het op den duur ook niet meer aan en werd eind 19-de eeuw vervangen door een stoomgemaal. Dit werd in 1921 omgebouwd tot een elektrisch gemaal, één van de eerste in Nederland. Dit pompte het water over de dijk. Tegelijk met de restauratie van de sluis werd deze zogenaamde kattenstaart vervangen door moderne pompelpompen die het water door de dijk heen lozen. Het gebouw met de oude elektrische pompen is behouden als rijksmonument.

ALLEEN TOEGANG VOOR DE PAKJESBOOT

Wie had verwacht dat de restauratie van de sluis de recreatievaart naar Eemnes op gang zou brengen komt bedrogen uit. Veel jachten steken te diep om de sluis en

de vaart te passeren. Dezelfde tijdrovende procedure om het peil te verhogen zou dan weer toegepast moeten worden. Er wordt slechts één uitzondering gemaakt en dat is voor de intocht van Sinterklaas. Hij wordt graag in de haven ontvangen, niet alleen vanwege de geschenken waar de boot mee volgeladen is, maar Sint-Nicolaas is ook de patroonheilige van Eemnes. Er zijn zelfs twee kerken naar hem vernoemd.

RECREATIE

Is er dan geen enkel vaartuig meer in de vaart? Ja toch nog één. Om de recreatie in het landschapspark (zie kader) te bevorderen zijn er fiets- en wandelroutes uitgezet. Eén van de routes loopt van zuid naar noord dwars door de polder en kruist de vaart. Om Sinterklaas niet te dwarsbomen heeft men in plaats van een vaste brug gekozen voor een pontje. Je moet het wel zelf bedienen, maar als je flink je best doet, ben je in twee minuten aan de overkant.

NATIONAAL LANDSCHAP ARKEMHEEN EN EEMVALLEI

Het polderlandschap waarin de Eemnesservaart ligt maakt onderdeel uit van het nationaal landschap Arkemheen en Eemvallei. Het is in 2004 als zodanig benoemd door het ministerie van VROM. Het is één van de 20 nationale landschappen in Nederland. Beperken we ons tot de Eemvallei dan wordt de landschappelijke waarde bepaald door de openheid, de oost-west gerichte slagenverkaveling die de ontginningsgeschiedenis weerspiegelt, de lintbebouwing langs de Wakkerendijk en zeker niet in de laatste plaats de zomerdijk langs de Eem. Deze kronkelt om de vele waaien. Dit zijn kolken of wielen die ontstonden na een dijkdoorbraak en die dusdanig diep zijn dat men de dijk er weer omheen moest leggen. Op de luchtfoto zijn ze heel goed te zien. Deze waaien zijn zo goed bewaard gebleven, dat ze als aardkundig monument zijn aangewezen.

Luchtfoto van de Eemvallei. Duidelijk is in het midden de zomerdijk te zien met de waaien. Links Eemnes en de lintbebouwing langs de Wakkerendijk, rechts de Eem uitmondend in het Eemmeer (Google Earth).

BUITENVAART

We hebben het telkens gehad over de Eemnesservaart tussen Eemnes en de sluis, maar de vaart loopt door tot aan de Eem. Dit is de Eemnesserbuitenvaart. Deze wordt alleen gebruikt voor de schepen die een ligplaats hebben in de particuliere jachthaven bij de sluis. Er zijn geen openbare ligplaatsen. De buitenvaart is net als de Eem in beheer bij de provincie Utrecht. Het waterschap Vallei en Veluwe, voorheen waterschap Vallei en Eem, voorheen Waterschap Gelderse Vallei en Eem, voorheen waterschap De Eem, voorheen waterschap Bewesten de Eem (dit ter illustratie van de schaalvergroting waarmee de waterschappen de laatste 50 jaar te maken hebben gehad) is beheerder van de “binnenvaart” en zorgt ervoor dat de bewoners droge voeten houden. Voor stormvloeden hoeven ze niet bang meer te zijn, maar het waterschap houdt voor alle zekerheid Sint-Nicolaas te vriend. Deze is namelijk ook de beschermheilige van zeelieden en havensteden, die aangeroepen wordt om de kolkende zee tot bedaren te brengen.

De auteur waagt de overtocht (foto Marijke van Ittersum).

Het monumentencomplex gezien vanaf de Buitenvaart. Rechts de sluis, het witte gebouw in het midden is het oude elektrische gemaal. De woning links is de vroegere sluiswachterswoning, nu bewoond door particulieren, op de voorgrond jachthaven Eemnessersluis (foto auteur).

De Sint en zijn Zwarte Pieten hebben als enigen het recht om de Vaart één keer per jaar te bevaren.

NOOT:

Dit artikel verscheen eerder integraal in *De Binnenvaart* van december 2014.

BRONNEN:

- M. Mijnsen-Dutilh, 'De geschiedenis van de Eemnessersluis en het gemaal bij Eemnes', in *Tussen Vecht en Eem*, 12 (1994) 4.
 Jan Out, 'De Eemnesser polders en het Waterschap, 1300-2010', in *Historische Canon van Eemnes*, Eemnes 2011.
 Jaap Groeneveld, 'De Eemnesservaart als levensader', in *De dood van een erfgoeder – honderd plaatsen van herinnering tussen Vecht & Eem*, Barneveld 2012
www.kanaleninnederland.nl
www.historischekringeeemnes.nl

De watermolens van Eemnes, deel 2

EVERT VAN ANDEL.

DE WINDWATERMOLEN VAN EEMNES BUITENDIJK

De geërfden van de Heinellenpolder verzochten in november 1703 om uit te mogen wateren op de vaart en via de sluis. De Gecommitteerde Geërfden waren echter van mening dat het lage land in de Noordpolders teveel water zou moeten bergen en stelden voorwaarden, waaronder het meebetalen aan een eventuele nieuwe windwatermolen. Vroeger hadden er meerdere windwatermolens langs de Eem gestaan, in Binnendijk en op de Haarse- en Neerzeldse weteringen, maar die waren vanwege de hoge kosten verdwenen.

In 1709 werd er opnieuw gesproken over de bouw van een windwatermolen in Buitendijk. Ook nu waren het de hoge kosten die de plannen tegenhielden. Serieuzere plannen om een windwatermolen te laten bouwen kwamen er pas weer in 1771. Op 4 oktober van dat jaar lieten de Gecommitteerde Geërfden een *memorie indienen voor het zetten van een watermolen te Eemnes*. In de maanden daarna zijn er nog vele bedenkingen bij de bouw van de molen. Deze waren onder andere: Is hij wel in staat het vele water weg te malen? Zijn de kosten dit wel waard? En wie gaan er betalen? Ook nu weer werden de plannen verworpen vanwege te hoge kosten. In 1772 komen de gezamenlijke Gecommitteerde Geërfden opnieuw met een plan om aan de Vaart een windwatermolen te laten bouwen, ontworpen door molenmaker Jan Pot uit Kortenhoef. Dit werd afgewezen door de vergadering van Geërfden van Binnen- en Buitendijk, ook nu weer vanwege de hoge kosten.

De Gecommitteerden lieten nu in 1773 de haven en de vaart over de gehele lengte tot 4½ voet uitdiepen, omdat de schepen bij normale waterstand niet meer tot aan het dorp konden komen, tenzij er een grote hoeveelheid water werd ingelaten door de sluis. Hierdoor ondervonden echter de landerijen veel nadeel van het overtollig water.

Op 21 november 1776 was er opnieuw een grote stormvloed, waarbij het water over Meen- en Veendijk golfde. Ook de sluis werd toen vrij ernstig beschadigd. Daarna braken er betere tijden aan waardoor de schulden geleidelijk konden worden teruggebracht tot 3700 gulden. Het restant werd in 1784 en 1787 afgelost, zodat de polder Buitendijk geheel schuldenvrij was.

Op aandringen van de gebruikers van de landen Te Veld namen de Gecommitteerden in 1790 het plan voor de windwatermolen weer op. Het jaar daarvoor was er

Bijeenkomst voor alle landeigenaren om mee te beslissen over de bouw en onderhoud van de watermolen in Eemnes Buitendijk.

CONVOCATIE

Alle Geërfdens en Ingelanden van Eemnes Buiten en Binnendijk, voor zo verre derselver Landeryen door de Sluifen onder den Zomerdyk in de Rivier de Eem uitwateren, worden uit naam van Schout, Burgemeesteren en Gecommitteerden uit de Geërfdens van de beide voornoemde Districten verzocht, omme op Maandag den 20de September 1790. smorgens ten 10 Uren præcies, te Compareren of behoorlyke gemagtigdens te zenden, in de groote Kerk te Eemnes Buitendijk, omme te helpen delibereren en resolveren, nopens den aanbouw en onderhoud van een Watermolen.

opnieuw een *aanmerkelijke* kwantiteit hooi door de aanhoudende regen bedorven. Het plan dat zij lieten maken kwam vrijwel overeen met het plan uit 1772.

Alle Geërfden en Ingelanden van beide Eemnessen besloten op 20 september 1790 een convocatie (bijeenkomst) te beleggen in de grote kerk te Buitendijk om de wenselijkheid en de kosten van een watermolen te bespreken.

De Geërfden besloten daarna op 4 oktober 1790 met grote meerderheid, 383 voor en 2 tegen, om op het einde van de Eemnesser Vaart een windwatermolen te laten bouwen. Deze werd dan voor gezamenlijke kosten gebouwd doordat ook Binnendijk voor 1/5 deel meebetaalde. Gedeputeerde Staten verleenden al snel, op 12 oktober, hun goedkeuring aan het plan.

Molenmaker Timmers maakte de bouwtekening en het bestek voor een schepradwatermolen, die grotendeels gelijk was aan die van 1772. Al snel meldde een advertentie in de Amsterdamse Courant de aanbesteding, en lag in de Gerechtshamer te Eemnes Buitendijk de aankondiging van de aanbesteding voor de molenbouw op 15 november 1790. Meester molenmaker Heyn Feddriks uit Lemmer werd het werk gegund voor 10.700 gulden. De molen kreeg (later) de naam *De Oude Molen*. Op de achterzijde van de kap werd in de baard het jaartal 1791 ingehakt. De vlucht van de wieken bedroeg 24,84 meter.

De windwatermolen die aan het einde van de Eemnesservaart op de Zomerdyk werd gebouwd kwam ten zuiden van de grote sluis te staan. Op deze plaats had eerder het huis gestaan van Jan Meijns Dop en zijn vrouw Aaltje Peters. De Gecommitteerde Geërfden hadden dit op 1 februari 1775 voor 92 gulden en 8 stui-

Kennisgeving van aanbesteding van de Buitendijkse watermolen.

AANBESTEEDING
VANEEN
WATERMOLEN,
Te EEMNES BUITENDYK.

Op Maandag den 15de November 1790. des Middags ten twaalf uren precies, zal op de Gerechtskamer te Eemnes Buitendyk Publiek aanbesteed worden, het maken en stellen van een Watermolen met deszelfs Metzel-hout- en Graafwerk mitsgaders alle de leverantien van Hout, Steen, Kalk, Yzer en 't geen verder daar toe behoort, waar van de Bestekken 14 dagen te voren te zien zullen zyn by den Secretaris R. VAN OMMEREN te Utrecht en by den Gerecht-Bode te Eemnes.

Zegt het voort.

omslag, het molengeld, van 7½ stuiver per morgen voor de landeigenaren in de polders Te Veld ingevoerd. De windwatermolen bracht in de volgende jaren voorspoed in Eemnes. Gecommitteerde Geërfden van Buitendijk hielden ruimschoots geld over, het positief saldo op de rekening over het jaar 1800 bedroeg ruim 9000 gulden.

De windwatermolen van Buitendijk werd in oktober 1797 door molenmaker G. de Wilde uit Lakeveld voorzien van een nieuwe as. In datzelfde jaar werd er ook een nieuw reglement gemaakt voor de watermolenaar in Buitendijk.

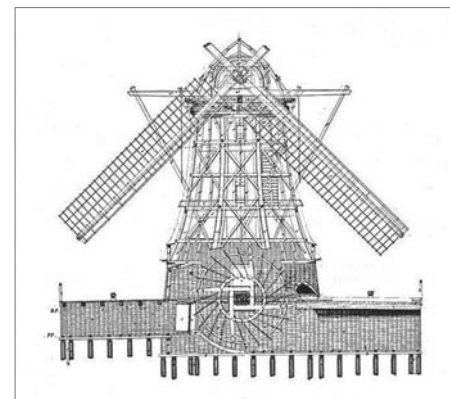
Tussen 1800 en 1805 verrichtte molenmaker De Wilde weer voor 731 gulden aan reparaties en werd er 185 gulden besteed aan nieuwe en herstelde zeilen. Tussen 1806 en 1808 werd er 1022 gulden uitgegeven aan 2 nieuwe molenroeden, een as en andere reparaties.

vers gekocht van hun beider erfgenamen. Het huis werd echter kort daarna, tijdens de stormvloed van 1775 vrijwel weggespoeld. In 1776 werden er een bestek en tekeningen gemaakt door een timmerman en metselaar voor herbouw van het huis. De aanbesteding ging echter niet door omdat op 24 november van dat zelfde jaar bij alweer een stormvloed de restanten van het huis volledig werden vernield en wegspoelden.

De bouwkosten van de molen, inclusief het graven van de molenvliet bedroegen ongeveer 12.500 gulden. In 1791 werd daarvoor 6000 gulden geleend, maar dit bedrag was in 1797 alweer afgelost.

Voor bekostiging van de bouw, onderhoud en exploitatie werd een aparte

Doorsnede van een schepradwatermolen gelijk aan De Oude Molen in Buitendijk.

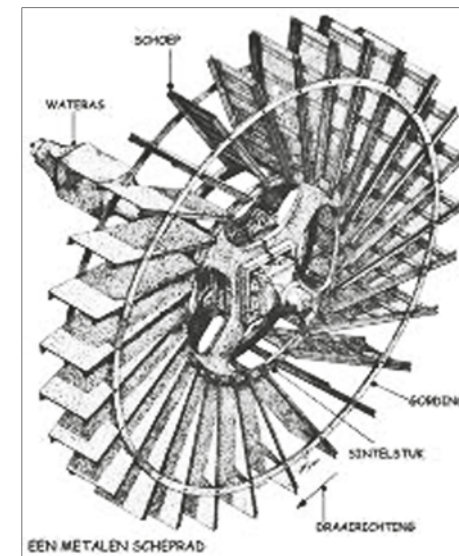
Tussen 1820 en 1824 onderging *De Oude Molen* opnieuw een aantal grote reparaties, waarbij de bak, het scheprad en de as vernieuwd werden. In 1819

was reeds een nieuwe molenroede voor reserve aangekocht. De molen was in die tijd verzekerd tegen brand voor een bedrag van 16.000 gulden.

Van 1819 tot en met 1828 had het polderbestuur de onderhoudskosten van *De Oude Molen* bijgehouden en men kwam toen op een gemiddelde van 1019 gulden per jaar. Ook had het polderbestuur over voornoemde periode de kosten aan de polder betreffende: de dijken, sluisjes, duikers, kaden, zeebekribbing, lasten en administratie, bijgehouden. Dit bedroeg een gemiddelde van 1661 gulden per jaar. De herstelwerkzaamheden aan de windwatermolen en de polderlasten veroorzaken al in 1825 een behoorlijk begrotingstekort bij het waterschap.

In 1832 werd het overtollige scheprad van de tweede windwatermolen van Binnendijk voor 90 gulden overgenomen en kwamen er instructies voor de molenaar. Op 24 mei 1853 werd er weer onderhandeld met een molenmaker voor het aanbrengen van een nieuw scheprad aan de windwatermolen, en een jaar later werd dit versleten scheprad dan ook vernieuwd. In dit jaar verzochten de ingelanden om ook in de wintermaanden te gaan malen. In 1858 werden de as, de spruit en schoor, evenals een roede en de pomp in de bak vernieuwd.

Stalen scheprad met gietijzeren as. Aanvankelijk was deze in De Oude Molen van hout.

Een wat naïeve schildering, vanuit de Eem gezien. In het midden de sluis, rechts de sluiswachterswoning en links De Oude Molen met daarvoor het afwateringskanaal.

Voor Buitendijk heeft de windwatermolen ongetwijfeld aan zijn doel beantwoord. Na de bouw volgde een bloeiperiode, wat bleek uit de stijging van de pachtprijzen na 1791. Voor Binnendijk had deze molen veel minder nut. Nadat in 1829 de polders daar vrijwel blank stonden werd dan ook besloten voor de polder Binnendijk weer een eigen molen te stichten.

In 1871 onderzocht het Waterschap of een stoomgemaal op het einde van de vaart beter zou voldoen dan een windwatermolen. Het bestuur is voor aanschaf maar de Hoofdingelanden zijn vanwege de hoge kosten tegen.

In het Gooi wonende grondeigenaren deden echter in 1882 ook een verzoek bij

het waterschap om een stoomgemaal te plaatsen. Nu was de stemming hierover een succes en werden het jaar daarop de plannen voor een stoomschepradgemaal definitief.

De bouw van een nieuw stoomgemaal voor Eemnes werd nog in datzelfde jaar ter hand genomen. Het gemaal zou dan op 1 september 1884 in werking moeten zijn. Het gemaal werd voorzien van twee schepraderen met een capaciteit van 155 m³ per minuut. Dat is, ook zonder wind, 9300 m³ per uur.

Ook in Buitendijk waren de seizoenen tot in 1884 aan de schepradwatermolen voorbij gegaan. Toen kwamen ook daar grote veranderingen. Het ernaast gebouwde stoomgemaal aan de Eemnesservaart werd voldoende geacht om de molens in zowel Buiten- als Binnendijk te vervangen. De toestemming van het Waterschap om in 1882 zo'n gemaal in werking te stellen, bezegelde ook het lot van *De Oude Molen* als windwatermolen. Ook hier had de techniek het gewonnen van de windkracht. En daarmee verdween ook in Eemnes Buitendijk het aanzicht van draaiende molenwieken aan de Eemnesservaart.

Daarna besloot het Waterschap *De Oude Molen* tot de eerste balklaag af te breken en met het scheprad en het grote wiel te verkopen. Op het fundament van de molen werd het machinistenhuis van het nieuwe gemaal gebouwd. Op 15 september 1883 plaatste de wed. W. de Bie uit Ovezande een advertentie in het Nieuws van de Dag waarin zij een achtkante molen te koop vroeg die tot korenmolen kon worden aangepast.

De molen werd gekocht door A.A. de Rijk, die hem in Ovezande (Borssele) als korenmolen *De Blazekop* liet herbouwen. Daar is hij tot 1955 in bedrijf geweest en in 2010 weer geheel gerestaureerd.

Het moet voor de Eemnesser watermolenaars, maar ook voor de Buitendijkse korenmolenaar, een hard gelag geweest zijn om, wanneer er voldoende werk was en een gunstige wind, niet te mogen malen. Toch werd er regelmatig door gebruikers

15 SEPTEMBER 1883.
TE KOOP gevraagd: een **Acht-**
kante MOLEN, geschikt
 ter verplaatsing, om voor Koren-
 molen in te richten, of gedeelten
 daarvan. Aanbiedingen met opgaaf
 van prijs aan Wed. W. DE BIE, te
 Ovezand bij Goes. (5284)

van de landen in Buiten- en Binnendijk aan het polderbestuur verzocht om bij natte weilanden ook in de nacht en wintermaanden te malen. Een antwoord bleef, in de archieven, steeds uit. Navraag bij molenaars gaf de volgende drie redenen: Bij nacht de weersveranderingen niet tijdig te kunnen bepalen is niet het probleem, ook in die tijd kon de molen snel genoeg worden bediend.

Wel kon bij nacht de molenaar in de molenwetering niet het toestromende vuil en grotere takken zien aankomen die dan vóór het krooshek een verstopping in het water konden veroorzaken. Het scheprad of de vijzel maalden echter wél achter het krooshek door en een deel van het water weg. Door het daardoor ontstane hoogteverschil in het water bezweek het krooshek door de waterdruk en het vuil kwam in de vijzel of het scheprad terecht, wat tot grote schade kon leiden.

Ook gold in die tijd nog: *Malen is door God bedacht, maar malen bij nacht door de Duivel.*

In de instructies voor de molenaar besliste de burgemeester vanaf 1790 dat als er te veel water in de polder gevonden werd, *de molenaar zowel bij dag als nacht moest malen tot een bepaald peil bereikt was*. Na 1832 besliste het polderbestuur daarover; ook over het malen in de wintermaanden als er geen vee in het land was.

Tot eind 1791 bedroeg het traktement van de molenaar 70 gulden met een toelage van 10 gulden voor olie, smeer dat hij nodig had voor smeren van het kam- en scheprad. In 1808 werd het traktement verhoogd tot 125 en in 1832 werd dit jaarlijks 150 gulden. Voor extra werkzaamheden die door de molenaar verricht konden worden, ontving hij een daggeld van 15 stuivers. Naast dit bovenstaande genoot de molenaar vrije woning in de molen. Ook mocht hij vissen met fuiken en aalkorven in de molenvliet mits hij een vrije waterloop daar niet verhinderde.

Eind 1791 werd Jacobus van Houten door de gezamenlijke Geërfden van Buiten- en Binnendijk aangesteld als molenaar op *De Oude Molen*. Hij overleed echter kort na zijn aanstelling. Het begraafboek van Eemnes-Buitendijk vermeldde daarover: *den 7^e maart 1792, hier ingezet: Jacob, molenaar op de watermolen en daar den zelve een slag van de Roed gekregen op den 1^e maart, waarop hij is overleden*. Pieter Hagen werd de opvolger van Jacobus van Houten. Molenaar Pieter Hagen werd per 1 mei 1806 ontslagen vanwege vele klachten en verkeerde handelings-

gen. Voor hem werden eerder de instructies vastgesteld. Jan Kruijswijk werd zijn opvolger. Hij moest de sluiswachter het malen leren, zodat deze bij ziekte van de molenaar of onvoorziene omstandigheden zou kunnen invallen. Twee jaar later werd de sluiswachter, Jan Scherpenzeel, tevens tot molenaar aangesteld. Jan werd per 1 mei 1808 aangesteld met een jaarlijkse toelage van 25 gulden voor het opleiden van een bekwaame molenaarsknecht. Na het overlijden van Jan Scherpenzeel in 1843 stelde men voor zijn zoon Hendrik, die hem reeds jaren daarvoor behulpzaam was geweest, op zijn plaats en met dezelfde functies en instructies te benoemen. Hendrik Scherpenzeel was tot 1868 de molenaar op *De Oude Molen*. Hendriks zoon Jan nam deze functie weer over tot in 1884, het jaar van de afbraak van de windwatermolen. Jan Scherpenzeel werd daarna hulpmachinist op het stoomgemaal.

WINDWATERMOLENS LANGS DE MEENTWEG

In 1922 liet het Waterschap Eemnes een onderzoek instellen naar de oorzaak van het vele water dat in de Noordpolder te Veen, ten westen van de tegenwoordige Meentweg, op het land bleef staan. Dit water vloeiende niet altijd af naar de polders Te Veld via de duikers onder de dijk, doordat die polders veelal tijdens de wintermaanden ook onder water stonden. Men stelde toen voor het gebied in drie secties te verdelen en de duikers onder de dijk in die secties te vervangen door drie veel ruimere betonnen duikers waarbij een metalen windwatermolen werd geplaatst. Vanaf het begin van de Meentweg werd de eerste molen geplaatst tussen Meen-

De Oude Molen, als korenmolen herbouwd in Ovezande, gemeente Borssele.

Amerikaanse windmotor langs Meentweg.

tweg 73 en 75. De tweede molen kwam te staan bij Meentweg 99 en de derde molen kreeg een plaats tussen Meentweg 113A en 115.

Het betrof hier zogenoemde *Amerikaanse windmotoren*, door de Handelsmaatschappij R. S. Stokvis uit Rotterdam als *Hercules Metallicus windmotorinstallaties* op de markt gebracht. Een op het eerste gezicht vreemde eend in de molenbijt. Deze windmolens werden met een groot aantal plaatstalen wieken aan een rond rad, ook Roos genoemd, door windkracht aangedreven. Het belangrijkste voordeel van deze windmotor ten opzichte van de windwatermolens was dat deze al bij weinig wind in staat waren water op te pompen en weinig toezicht vereisten. Een tweede voordeel van de molen was dat het rad voorzien was van twee windvannen. Eén diende voor zelfregeling van de windrichting, de tweede en kleinste, voor zelfregeling van de windsterkte.

De eerste twee molens hadden een windrad met een diameter van 7,5 meter, de derde had een diameter van 6,5 meter. Alle drie waren geplaatst op een stalen toren van 14 meter hoogte en op beton gefundeerd. Onder de torens bevond zich een betonnen waterbak waarin een stalen vijzel die, eenmaal door de windkracht in werking gebracht, het water omhoog maalde en via de nieuwe betonnen duikers onder de dijk het water naar de polders Te Veld stuwde. Vóór de waterbak bevond zich een stalen krooshek en aan de achterkant een wachtdeur. Deze deur voorkwam het terugstromen van reeds weggepompt water. Bij een opvoerhoogte van circa 1 meter konden deze molens ongeveer 125 hectare bemalen.

Deze drie nieuwe duikers voldeden voor de waterafvoer zonder hulp van de mo-

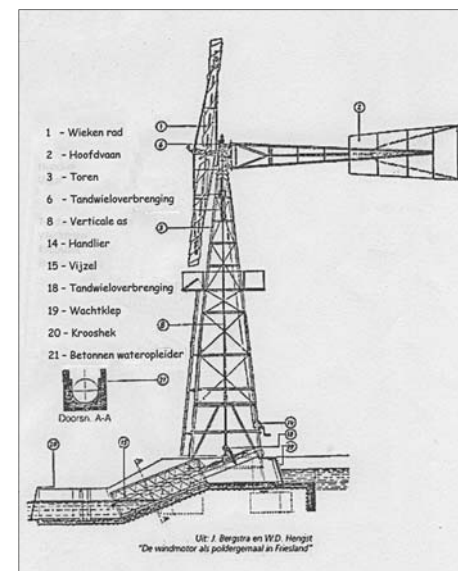
lens al veel beter dan het grote aantal duikers onder de dijk in de tijd daarvoor.

De kosten van de drie molens bedroegen destijds 15.670 gulden. Daarbij kwam nog een bedrag van 8.775 gulden voor de funderingen, de waterbakken en overige werkzaamheden. Eind van het jaar 1923 werden ze in gebruik genomen.

Door de ruilverkavelingen tussen 1937 en 1942 waren de waterlopen in de polders sterk verbeterd, en omdat het gemaal aan het eind van de Vaart ook was geëlektrificeerd werd hun functioneren steeds minder noodzakelijk. Door de slechte staat waarin de drie molens zelf in de jaren 1960 verkeerden werd besloten ze op te heffen.

De derde watermolen werd in 1966 afgebroken, in 1968 gevolgd door de eerste molen. De tweede molen werd in 1974 verwijderd.

Doorsnede van een windmotor met vijzel zoals deze langs de Meentweg stonden.

WEIDEMOLENTJES IN DE NOORDPOLDERS.

De weidemolen, als windwatermolentje werd ook wel *aanbrengertje* genoemd en was vaak ook eigendom van de landeigenaar of pachter. Dit geheel uit hout vervaardigde molentje werd meestal gebruikt voor onderbemaling van een weiland en stond in de sloot opgesteld. Ook had deze molen bijna geen bediening nodig, omdat de grote windvaan, links geconstrueerd aan de achterzijde van de draibare kap, ervoor zorgde dat de molen altijd goed op de wind stond. De vlucht van de wieken bedroeg twee tot vier meter. Het werktuig dat het water verzette was een waaierpomp in de sloot, die door middel van een spil was verbonden met de wiekenas. Op de waaier stonden schoepen die in een pomphuis konden ronddraaien.

Gerestaureerd weidemolentje in de Zaanstreek. Dergelijke molentjes maalden ook in de Noordpolders.

Aan het pomphuis waren een aanzuig- en een persleiding aangesloten die, als de waaier draaide, het water wegdrukten de persleiding in en de sloot uit. De opvoerhoogte van het water bedroeg vijftig tot zestig centimeter, en er kon circa vijf m³ water per uur uitgemaal worden.

De polderbesturen waren, ook in vroeger jaren, niet alleen belast met onderhoud van sluizen en watergangen maar dienden in tijd van droogte ook te zorgen voor het inlaten van water voor het vee. Een watermolen werd daarbij niet vermeld, wel droeg de meest noordelijke uitwateringssluys van de polder naar de Eem de naam *Aan 't molentje*.

In 1834 werd aan het polderbestuur gemeld dat de watermolen van de Maatpol-

Een van de laatste (?) Bosmanmolentjes zoals deze nog (2014) in de Noordpolder staat.

der, tussen het Zuilings- en Jan Gouwe-maat hersteld werd. De burgemeester van Eemnes deelde in mei van dat jaar mee aan de Gecommitteerde Geërfden, dat de Maatpolder een begrotingstekort had wegens *het herstel aan de watermolen*. Hij zal daarmee dit voornoemde sluisje bedoeld hebben. Het is overigens wel mogelijk dat op de plaats waar de maatlanden het laagst waren, ooit een, hiervoor beschreven, molentje heeft gestaan.

BOSMANMOLENTJES

De Bosmanmolen is een metalen molentje dat geheel automatisch het waterpeil in de poldersloten op peil houdt; naar de werking van dit stukje techniek behoeft tegenwoordig niemand nog om te kijken.

Het metalen molentje ontstond kort na de eerste wereldoorlog en werd in 1929 door Bas Bosman verder ontwikkeld. De heer Bosman had een smederij, in Pershil gemeente Korendijk in de Hoekse Waard. Zijn smederij deed tevens dienst als garage voor tractoren en werktuigen waardoor er ook weidemolentjes ter reparatie werden aangeboden. Deze simpele modellen werden spoedig een uitdaging voor hem; dat moest beter kunnen. Hij verving de haakse wiekenasverbinding met de spil door een cardanas van een A-Ford auto aan te passen. De Ford achterassen waren deelbaar, dus uiterst geschikt. Dit model molen stond door middel van de staart wel automatisch op de wind maar moest nog met de hand in en uit de wind worden gezet. Dit deed men door de staart verticaal of horizontaal te draaien; als de staart horizontaal stond ving de molen geen wind meer. Later verbeterde hij de werking met een vlottersysteem in een betonnen bak, geplaatst in het slootwater. Hierbij werd de windvaan afhankelijk van de waterstand automatisch verticaal of

horizontaal gezet. Deze molentjes konden bij een opvoerhoogte van circa 0.5 meter ongeveer 10 hectare bemalen.

Midden 1960 kon de firma Bosman de achterassen niet langer aangesleept krijgen. Autoslopers uit de wijde omgeving verzamelden deze en kwamen met vrachtwagenladingen naar Pershil. De reden om vanaf 1970 de haakse overbrengingen in eigen beheer te gaan produceren.

Ook in de Eemnesser polders stonden vier of vijf van dergelijke Bosmanmolentjes. Deze zijn inmiddels ook vervangen door efficiëntere pompen op zonne-energie. Twee Bosmanmolentjes staan er nog in de Noordpolder bij de tweede waai; één daarvan wordt nog door Natuurmonumenten draaiend gehouden, als laatste herinnering aan natte weilanden afhankelijk van windkracht.

LITERATUUR

Mevr. A Johanna Maris. In Eemnes, blz. 106.

M. Mijnsen-Dutilh. Amersfoort, blz. 143.

M. Mijnsen-Dutilh. Een vallei vol water, blz. 190, 191, 243.

M. Mijnsen-Dutilh. Waterschap kroniek Vallei en Eem 1666 – 2011.

D'Aulnis de Bourouill, J.C.F. Baron. Geschiedenis van Eemnes.

J.V.M. Out. Kroniek van Eemnes.

G.S. Koeman-Poel: Eemnes en zijn molens, in De Molenaar 1977, blz. 260 tot 262.

Historische Kring Eemnes, jrg. 5, 1983 blz. 25. jrg. 14, 1992 blz. 164. jrg. 15, 1993 blz. 125.

Historische Kring Eemnes, afl. 1, maart 2006, H. van Hees. Watermolens aan de Meentweg.

Historische Kring Eemnes, afl. 2, juni 2014, blz. 61-63. Evert van Andel. Korte Maatsweg 3.

De molens van Zeeland, 1972 blz. 197-201.

W.A.G. Perks. Zes eeuwen molens in provincie Utrecht.

Wikipedia.org/wiki/poldermolen-/windmotor.

Nederlands Centrum voor Autohistorische Documentatie. (NCAD).

Molendatabase. Verdwenen molens. Nr. 4780, 8312 en 8304.

ARCHIEVEN.

Archief Eemland, Waterschappen Bewesten de Eem en Eemnes Binnen- en Buitendijk.

Archief Eemland, Baarn notarissen 0443.

Archief besturen der polders gelegen onder Eemnes Binnen- en Buitendijks 1703 – 1864.

Het Utrechts Archief, Topografische Atlas 162-2.

Het Utrechts Archief, Begraafboek Eemnes Buiten 1745 – 1811.

Historische Kring Eemnes, bevolkings- en Bewonersregister, 1800 – 1900.

Dijk- en polderbesturen onder Eemnes, blz. 15, 39, 40, 41, 42, 44, 90, 92, 100, 101.

Kerkenraad Eemnes-Binnen. Notulenboek 1860-1910,

Waterschap, Gecommitteerde Geërfden Eemnes Buitendijk. blz. 141.

Waterschap, Eemnes-Buitendijk, 0727-8 en Resolutieboeken, 1702 – 1850.

Waterschap, Bewesten de Eem, notulen 6 en 13 sept. 1790, oktober 1797, 24 mei 1853.

AANPASSINGEN EN RECTIFICATIE WINDWATERMOLENS DEEL 1.

Pagina 4. Een gebruikte molen, met een vlucht van 28 meter en een zich daarin bevindende woning,

De 28 ellen uit het bestek door mij in het artikel genoemd zijn hier niet juist. Na de Franse overheersing van ons land heeft de Nederlandse regering in 1816 het tiendelig stelsel ingevoerd waardoor de meter de verplichte lentemaat werd. De molenbouwers hanteerden al snel de lengte in meters maar de naam ellen werd nog jaren gebruikt. Het door mij omrekenen was dus niet nodig geweest.

Pagina 5. In september 1884 werd melding gemaakt van brand in windwatermolen *De Hoop* van Eemnes-Binnen. Over de omvang van de schade werd niet bericht. De brand betrof echter niet de molen, maar zoals de Gooi en Eemlander op 12 september 1884 berichtte: de boerderij van Jan van Bethlehem. Door hooibroei in de hooiberg brandde die met het aangrenzende woonhuis tot op de grond toe af.

Evert van Andel.

Na 71 jaar..... een gedenkbord in de polder.

Op vrijdag 17 juli jl. waren ongeveer dertig mensen aanwezig op de hoek van de Anna Louwenweg en de Zuid Ervenweg. De Nederlandse vlag wapperde in de fikke, zwoele wind. Even na 11 uur naderde een jeep met voorop een wapperend Brits vlaggetje. Na aankomst op de kruising stapten burgemeester Roland van Ben- them en Jan Out, voorzitter van de Vereniging Vrijheidsmonument, achter uit het voertuig. Voor, naast chauffeur en eigenaar Rob Koedam, zat een kleine vrouw: Ann Grenet uit Wales, die vandaag de gast was van de Historische Kring Eemnes en de Vereniging Vrijheidsmonument. Zij kwam hier om een gedenkbord te onthullen bij de plaats, waar op 20 februari 1944 een geallieerd vliegtuig neerstortte na een missie op Duitsland. Van de inzittenden kon één zijn leven redden door op tijd eruit te springen; de zes anderen kwamen om het leven. Slechts vijf lichamen konden geborgen worden; de zesde, sergeant Humphrey Watkin Hughes, werd niet teruggevonden.

Ann is de kleindochter van Humphrey. Zij vertelde, dat dit een heel bijzondere dag voor haar en haar familie was. Dit jaar zou haar opa 100 jaar zijn geworden! Al eerder was zij in Eemnes; in de zeventiger jaren met haar ouders, twee jaar geleden met haar gezin.

Na een welkom aan alle aanwezigen, waaronder de 86-jarige heer Van Maanen, die het gecrashte vliegtuig in de oorlogsjaren had zien liggen, sprak de burgemees-

ter over de behoefte een punt te hebben, waar nabestaanden kunnen rouwen. Hij memoreerde dat het vandaag ook de dag was, dat het verongelukken van de MH17 herdacht werd. Hij was blij, dat nu eindelijk dit gedenkbord kon worden onthuld. Aanleiding voor dit plaatsen was het feit, dat de gemeente Eemnes een archeologische grondkaart had moeten maken en men vanuit de Historische Kring werd gewezen op deze bijzondere plek. Hij dankte de beide organisaties voor hun initiatief en de uitvoering van dit gedenkbord.

Hierna werd samen met mrs.

Grenet een Britse vlag, die over het bord was gedrapeerd weggehaald en was het bord voor ieder te zien. Er werden bloemen namens de gemeente, de beide organisaties en door mrs. Ann Grenet gelegd. Na een gedicht, gelezen door de voorzitter van HKE Liesbeth Lemckert, en het overhandigen van een ingelijste in het Engels vertaalde afbeelding van het juist onthulde gedenkbord, ging het gezelschap naar de Oudheidkamer. Daar genoten de genodigden van een kopje koffie en een lunch. Jammer, dat Jaap van der Woude, de schrijver van het boek "Vrijheidsmonument Eemnes" vanwege familieomstandigheden niet aanwezig kon zijn.

De Historische Kring Eemnes en de Vereniging Vrijheidsmonument danken allen, die bijgedragen hebben aan het realiseren van het gedenkbord en aan het welslagen van deze gebeurtenis.

Liesbeth Lemckert en Jan Out.

Bedankt voor alle schenkingen!

De Historische Kring Eemnes krijgt regelmatig spullen geschonken. Dat zijn voorwerpen, oude en nieuwe foto's, familiedocumenten, zoals bidprentjes, geboorte-, trouw- en overlijdenskaarten, knipselverzamelingen, oude kranten, tijdschriften en boeken. Het was goed gebruik tot maart 2006 dat de schenkingen van de afgelopen periode in dit blad werden vermeld. Sindsdien zijn niettemin een aantal mensen vooral druk geweest met het ordentelijk registreren en documenteren van bezittingen van de HKE en binnenkomende schenkingen: Reinier Ruizendaal, Peter Scholte, Joop Smids en Hein van Roij, die dat nog steeds doet. We zijn hen daarvoor zeer erkentelijk. Vanaf nu willen we proberen de schenkingen weer in ons blad te vermelden, waarbij we er soms ook één of meer plaatjes bij doen. Alle schenkers uit de periode 2006 t/m 2014 willen we bedanken voor de spullen die ze aan ons hebben toevertrouwd. Daar zitten soms heel bijzondere stukken tussen.

Vanaf januari t/m juni 2015 ontvingen wij de volgende zaken die we toevoegden aan onze collectie (schenkers uit Eemnes, tenzij anders vermeld):

- Diverse streekdrachtfoto's m.b.t. Eemnes: mw. J. Eggenkamp
- Aanplakbiljet en vlag van Gemengd Zangkoor "Excelsior": mw. G. Niesing-de Groot
- Negatieven van restauratie van de Grote Kerk; Wandelkaart voor de toegang tot kwekerij "Gooi- en Eemlust" 1941: R.E. Bakker, Eembrugge
- Kralen van rouwdracht; Dagboek van de familie Van Ogtrop-van Voorst tot Voorst gedurende 1939-1945: mw. S. van Hamersveld
- Verzameling bidprentjes en enkele gedachteniskaartjes: mw. M. Kuijer-van Eijden, Blaricum
- Reproductie van een wandkleed over bezetting 1940-1945: S.N.J. van Zanden
- CD's "Als je van d' Ieren houdt" van Knijn en "Draai maar" van Gerard Wortel: W. van Ijken
- Diverse documentatie over Eemnes: Historische Kring Blaricum

Het driedelige Ocriet aanrecht met de 'verplichte bus VIM', de juspan en de spanzaag.

- Foto van streekdrachtmutsje: mw. A.M. Dop-Binnenkamp
- Tas i.v.m. opening "De Minnehof": H. van Hees
- Tegeltje Jongerenkoor Eemnes en boekje geschiedenisproject 1945-1980: J.V.M. Out
- Documentatie over uitbreidingsplan Ploeglaan/ Klaproos en Openbare Basisschool "De Zuidwend": J.J. Groeneveld
- Boek "40 jaar Stichting Eemnessersluis": St. Eemnessersluis
- Vlag van Waterschap Vallei & Eem: J.J. van Wijk
- Spanzaag van timmerman Frans Elders: J. Elders, Soest
- Diverse documentatie, familie en andere: C. van Isselt, Baarn
- Juspan uit 1959: mw. G. Schotsman

Schenken in verband de tentoonstelling Ocrietfabriek 1939-2008 noemen we even apart:

- Directiemededeling, foto voetbalteam en getuigschrift, alle 1970: J.J. van Wegen
- Foto's personeelsuitstapje Schiphol, ca. 1960: R. Hop, Bunschoten
- Foto laden vrachtwagen en gebouw: A. ter Beek, Bunschoten
- Visitekaartjes: G. uit den Bosch, Loosdrecht
- Foto's vorkheftruckvervoer met producten: J. de Jong, Bunschoten
- 3-Delig Ocrietaanrecht: mw. Stronck, Krommenie
- Videoband over de productie van Ocriet-werkbladen: B. Schouten, Avenhorn
- Bus VIM (t.b.v. Ocriet-aanrecht): via mw. R. Elders-Post, van een dame uit Blaricum
- Ocrietkrant van november 1953, terugblik 12,5 jaar: Gemeente Eemnes

Het bestuur dankt bij deze alle schenkers!

Expositie Eemnesser merklappen

Op zaterdag 14 november a.s. om 14.30 uur wordt in onze Eemnesser Oudheidkamer een nieuwe expositie geopend. Zoals in heel Nederland zijn in Eemnes al eeuwenlang vrouwen bezig geweest met het maken van merklappen. Bij deze expositie staan de Eemnesser merklappen centraal.

Al enkele jaren zijn we bezig om merklappen op te sporen, die door Eemnesser vrouwen en meisjes zijn gemaakt. Inmiddels zijn er aardig wat achterhaald. Ze zijn in de afgelopen maanden gefotografeerd door Desirée van Oostrum. Nu wordt het tijd voor een expositie, zodat iedereen deze Eemnesser huisvlijt kan bewonderen. Diverse mensen hebben hun merklap beschikbaar gesteld voor deze expositie. Van een aantal zullen de foto's te zien zijn. Een unieke collectie!

We nodigen iedereen uit om op 14 november a.s. om 14.30 uur aanwezig te zijn bij de officiële opening van deze expositie over Eemnesser merklappen.

Henk van Hees

Merklap van Anna van Wijk

Evacués in Eemnes 1944 – 1945

WIE WEET ER NOG WAT VAN?

Jan Zweers uit Huissen is speciaal geïnteresseerd in de evacués, die in 1944 vanuit Huissen naar Eemnes zijn gekomen. Hij is zelf de zoon van Jan Zweers uit Huissen, die in 1948 trouwde met Geert Makker uit Eemnes.

Jan is op zoek naar verhalen rond deze evacués. Zo zou hij graag willen weten hoe de Eemnessers hebben aangekeken tegen de komst van de evacués. Ook is hij benieuwd naar ervaringen met de evacués. Zijn er misschien nog mensen, die dagboeken hebben uit die tijd waarin over de evacués geschreven wordt?

Wie Jan Zweers kan helpen met verhalen of dagboekfragmenten, kan contact opnemen met:

Henk van Hees

Tel. 035 – 5389849

E-mail: info@kleinwee.demon.nl

Wijziging e-mail adres voor aanleveren kopij
Het nieuwe adres is: hke-lay-out@ziggo.nl

Herstart Werkgroep Foto's

WIE VINDT HET LEUK OM ONS TE HELPEN MET FOTO'S?

Het is al weer een paar jaar geleden dat we vastliepen met de activiteiten van de Werkgroep Foto's. Na een periode van heroriëntatie en reorganisatie van onze ICT en databeheer zijn we nu zover dat we een nieuwe start kunnen maken. De Werkgroep Foto's heet voortaan Werkgroep Foto's Algemeen, die in grote lijnen gaat over evenementen en bijzondere gebeurtenissen.

VERSCHILLENDE AANPAKKEN EN VAARDIGHEDEN

In de vernieuwde Werkgroep Foto's zijn alle leden van de oude werkgroep welkom. Daarnaast zoeken we ook nieuwe vrijwilligers die ons kunnen helpen. We kiezen bij de aanpak voor 'verschillende wegen die naar Rome leiden'. Een grote uitdaging is het herkennen wat op foto's staat en wanneer dat gebeurde, of soms wie erop staan. Soms gaat het om series van bepaalde feesten of gebeurtenissen, soms om een enkele foto.

We zoeken daarvoor mensen met verschillende vaardigheden en je hoeft niet per se met een computer om te kunnen gaan. Dat is mooi meegenomen als het wel zo is, maar geen moeten. We zoeken bijvoorbeeld:

- mensen die veel van Eemnesser gebeurtenissen weten, uit het oudere of het recentere verleden; zij kunnen helpen met te vertellen of op te schrijven wat op de foto's staat;
- mensen die niet per se diep in de Eemnesser gebeurtenissen zitten, maar anderen daarover kunnen bevragen en kritisch kunnen checken of het klopt met andere opgaven.

Afhankelijk van de aanmeldingen gaan we met de nieuwe werkgroep bekijken hoe we het allemaal gaan organiseren, zodat we iedereen erbij kunnen betrekken op een wijze die persoonlijk schikt en die men prettig vindt. Dat kan inhouden een middag of een avond met een groepje foto's van een bepaald onderwerp bekijken en daar zoveel mogelijk gegevens bij verzamelen. Een ander kan de boer op gaan en bijvoorbeeld bijeenkomsten in de Bongerd of de Bibliotheek houden om

informatie te verzamelen. Moeilijke gevallen kunnen we in De Rotonde zetten met een oproep. Dit zijn voorbeelden van 'de verschillende wegen naar Rome'.

Kortom: Wie wil ons helpen om vast te leggen wie en wat op de foto's staan?

Wie belangstelling heeft, kan zich opgeven bij:

Ruud Ham (leider van de werkgroep): tel. 035-531 1424,

e-mail: ruuduit53@ziggo.nl

Jaap Groeneveld (secretaris):

tel. 035-4281 609,

e-mail: info@historischekringeeemnes.nl

ZOEKPLAATJES

Bijgaande twee foto's zijn alvast een paar voorbeelden waar we meer over willen weten. Wie van de lezers kan ons hierover iets vertellen? Weet je iets, meldt het dan aan Ruud Ham of Jaap Groeneveld.

Foto 1DN-0002, die iets met schaatsen te maken lijkt te hebben en die genomen is in het gemeentehuis aan de Laarderweg. Wie staan hier op, wat gebeurde er en wanneer?

Op foto 1DN-0010 overhandigt oud-directeur van de Rabobank Eemnes, Willem Sluijs, in De Hilt een sportieve prijswinnaar een medaille. Wie is dit en wanneer was dit?

ADVERTEERDERS:

Autocentrum Eemnes
 Restaurant Eemland,
 Partycentrum 't Koetshuys
 Eemoptiek
 Eric Hoofd schildersbedrijf
 Notariskantoor mr. W.A. van der Sluis
 Welkoop, Groen & Doen
 Groentespeciaalzaak
 Lekker Gezond

SPONSORS:

Gooiland Beveiliging B.V. – Eemnes
 Adrie Hoogland Vastgoed B.V. – Eemnes
 J. van IJken B.V. Oude Bouwmaterialen
 Vrienden van de Oudheidkamer

De Historische Kring Eemnes is een door de Belastingdienst erkende Algemeen Nut Beogende Instelling

Van onze vrienden moeten we het hebben!

‘Vrienden’ vervullen stille wensen van de HKE

Voor minimaal 15 euro p.j. kunnen leden
 ‘vriend’ worden van de Oudheidkamer.

Vraag inlichtingen of geef u op bij:
 J. Frantsen, 035-5310442

VRIENDEN VAN DE OUDHEIDKAMER

INLEVEREN KOPIJ

Kopij	– per e-mail (tekst) aan:
– handgeschreven of getypt in overleg met redactie,	hke-lay-out@ziggo.nl
– op drager (met afdruk) en illustratiemateriaal naar J. van Gelder, Herderstasje 12,	Kopij voor het volgende kwartaalboekje ontvangen wij graag voor 15 november 2015.

Zuidersingel 4
3755 AZ Eemnes
035 538 08 08

Openingstijden:
 Ma: 11.00-17.00 uur
 Di-Za: 10.00-17.00 uur

Gratis ophaaldienst 0800 574 64 54

KringloopCentrum Eemnes

WWW.KCEEMNES.NL